

Załącznik Nr 1
do uchwały Nr XLIII/261/10
Rady Miasta Grajewo
z dnia 05 marca 2010 r.

STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW
SPOŁECZNYCH DLA MIASTA GRAJEWO
NA LATA 2010 – 2016

GRAJEWO, styczeń 2010 r.

SPIS TREŚCI

WSTĘP	3
1. CEL TWORZENIA STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH DLA MIASTA GRAJEWA NA LATA 2009-2016	7
1.1 Merytoryczne uzasadnienie opracowania „Strategii Rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Grajewa na lata 2009-2016”	7
1.2 Zgodność ze Strategią Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego na lata 2006-2013	10
1.3 Zgodność ze Strategią Rozwoju Miasta Grajewa na lata 2007-2015 i Strategią Rozwoju Powiatu Grajewskiego.	12
1.4 Zgodność z innymi dokumentami strategicznymi.....	13
2 CHARAKTERYSTYKA MIASTA GRAJEWA.....	15
2.1 Podstawowe informacje o mieście.....	15
2.2 Analiza społeczno - gospodarcza miasta Grajewa	18
2.3 System pomocy społecznej w mieście Grajewa	21
2.4 Źródła podstawowych problemów społecznych i ich identyfikacja	30
2.5 Ocena uwarunkowań	37
3 KIERUNKI ROZWOJU MIASTA GRAJEWO.....	42
3.1 Misja.....	42
3.2 Cele i działania strategiczne	42
4 ZARZĄDZANIE REALIZACJĄ STRATEGII.....	56
4.1 Monitoring strategii	56

WSTĘP

Tworzenie infrastruktury ekonomii społecznej obejmuje szereg działań i dziedzin polityki społecznej. Dla rozwoju ekonomii społecznej ważne jest włączenie instrumentów i metod ekonomii społecznej do strategii lokalnych tak w kontekście rozwoju jak i spójności społecznej. Jednym z instrumentów tworzenia spójności społecznej jest tworzenie lokalnych strategii rozwiązywania problemów społecznych, które jednocześnie są jednym z ważniejszych dokumentów odnoszących się do polityki społecznej. Odpowiednio przygotowana i wdrażana strategia ma doprowadzić do rozwiązania kluczowych problemów społecznych.

„Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla miasta Grajewa na lata 2009 – 2016” jest istotnym narzędziem realizacji lokalnej polityki społecznej oraz dokumentem wyznaczającym kierunki działań mających na celu zapewnienie mieszkańcom miasta jak najwyższej jakości życia. Strategia jest dokumentem wyznaczającym wizję przyszłości w obszarze polityki społecznej miasta Grajewa – diagnozuje sytuację oraz formułuje misję i kierunki działania, których realizacji podejmuje się samorząd i podlegające mu instytucje.

Konieczność uchwalenia strategii rozwiązywania problemów społecznych przez samorząd terytorialny reguluje wprost ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej. Istotne znaczenie podczas analizy problemów związanych ze strategiami mają też inne akty prawne. Należy do nich zaliczyć m.in.: ustawę z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym, ustawę z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym, ustawę z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa oraz ustawę z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych ma stanowić podstawę do realizacji względnie trwałych wzorów interwencji społecznych, podejmowanych w celu zmiany (poprawy) tych stanów rzeczy (zjawisk) występujących w obrębie danej społeczności, które oceniane są negatywnie. Dokument charakteryzuje w szczególności działania publicznych i prywatnych instytucji rozwiązujących kwestie społeczne, podejmowane dla poprawy warunków zaspokojenia potrzeb przez wybrane kategorie osób i rodzin. Różnorodność problemów społecznych występujących w mieście powoduje konieczność wzięcia pod uwagę także innych aktów prawnych, które mają istotny wpływ na konstrukcję dokumentu i rozwiązywanie zadań społecznych w przyszłości.

Są to m.in.:

- ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2003 r. Nr 96, poz. 873 z późn. zm.),

- ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2003 r. Nr 122, poz. 1143 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2008 r. Nr 69, poz. 415 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2007 r. Nr 70, poz. 473 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 1997 r. Nr 123, poz. 776 z późn. zm.),
- ustawa z 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 139 poz. 992 z późn. zm.),
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2005 r. Nr 179, poz. 1485),
- ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2005 r. Nr 180 poz. 1493).

W polityce społecznej, odwołującej się do wartości cenionych przez społeczeństwo, ważny jest podział na wartości odczuwane i uznawane. Wartości odczuwane wiążą się głównie ze sferą emocjonalną, zaś uznawane opierają się na przekonaniach, że pewne cechy powinny być odczuwane jako wartość. Zasady to ogólne doktryny i normy działania, którymi powinny kierować się podmioty polityki społecznej w realizacji podstawowego celu, jakim jest zaspokajanie potrzeb. Niektóre zasady polityki społecznej są tożsame z wartościami. Zasady, które są najczęściej artykułowane bądź realizowane w polityce społecznej, a które stają się dla twórców strategii podstawowymi fundamentami budowania społeczności lokalnej, wolnej od zagrożeń i problemów społecznych, to:

1. **Zasada samopomocy** – przejawia się w istnieniu i rozwoju pomocy wzajemnej ludzi zmagających się z podobnymi problemami życiowymi oraz pomocy silniejszych dla słabszych; zazwyczaj w ramach niewielkich nieformalnych grup.
2. **Zasada przezorności** – oznacza, że bezpieczeństwo socjalne jednostki nie może być tylko efektem świadczeń ze strony społeczeństwa, ale wynikać powinno także z odpowiedzialności człowieka za przyszłość własną i rodziny.
3. **Zasada solidarności społecznej** – najczęściej rozumiana jako przenoszenie konsekwencji, niekiedy utożsamiana z solidaryzmem społecznym, oznaczającym wyższość wspólnych interesów członków społeczeństwa nad interesami poszczególnych klas lub warstw.
4. **Zasada pomocniczości** – oznacza przyjęcie określonego porządku, w jakim różne instytucje społeczne dostarczają jednostce wsparcia, gdy samodzielnie nie jest w stanie zaspokoić swoich

potrzeb; w pierwszej kolejności pomoc powinna pochodzić od rodziny, a następnie od społeczności lokalnej, a na końcu od państwa.

5. **Zasada partycypacji** – wyraża się w takiej organizacji życia społecznego, która poszczególnym ludziom zapewnia możliwość pełnej realizacji swoich ról społecznych, natomiast poszczególnym grupom pozwala zająć równoprawne z innymi miejsce w społeczeństwie.

6. **Zasada samorządności** – stanowi realizację takich wartości, jak wolność i podmiotowość człowieka, a wyraża się w takiej organizacji życia społecznego, która jednostkom i grupom gwarantuje prawo do aktywnego udziału w istniejących instytucjach społecznych oraz tworzenia nowych instytucji w celu skuteczniejszego zaspokajania potrzeb i realizacji interesów.

7. **Zasada dobra wspólnego** – przejawia się w takich działaniach władz publicznych, które uwzględniają korzyści i interesy wszystkich obywateli i polegają na poszukiwaniu kompromisów tam, gdzie interesy te są sprzeczne.

8. **Zasada wielosektorowości** – polega na równoczesnym funkcjonowaniu publicznych podmiotów polityki społecznej, organizacji pozarządowych i instytucji rynkowych, które dostarczają środków i usług służących zaspokajaniu potrzeb społeczeństwa.

Polityka społeczna, jako przewodnik czy też wskazówka działania oparta na zadeklarowanych wartościach i zasadach, określa i wyjaśnia misję, obejmuje możliwości i cele przedsięwzięć organizacyjnych, wymusza odpowiednie zachowania, nakreślając przydział odpowiedzialności i towarzysząc temu delegację kompetencji na wszystkie poziomy organizacyjne. Z wymienionych powyżej zasad wynikają podstawowe cele, które powinny kształtować politykę społeczną w danym środowisku lokalnym. Są to przede wszystkim:

- dążenie do poprawy położenia materialnego i wyrównywanie szans życiowych grup społeczeństwa ekonomicznie i socjalnie najuboższych;
- prowadzenie bieżących działań osłonowych;
- dostrzeganie z wyprzedzeniem zagrożeń społecznych;
- dorównywanie do standardów unijnych i międzynarodowych. Polityka społeczna Unii Europejskiej opiera swoje założenia na działaniach związanych z polepszeniem warunków życia, pracy i kształcenia, zapewnieniem powszechności prawa do zatrudnienia i wykształcenia, a wreszcie stworzeniem systemu zabezpieczenia społecznego. Z uwagi na przystąpienie naszego kraju do tej struktury społeczno-gospodarczej jest rzeczą oczywistą i zrozumiałą, że właśnie te wartości i zasady stanowią fundament budowy dokumentu wskazującego lokalne problemy społeczne i metody ich rozwiązywania.

W polityce społecznej terminem „problemy społeczne” oznacza się wszelkiego rodzaju dolegliwości, zakłócenia, niedogodności występujące w życiu zbiorowym. Natomiast określeniem „kwestia społeczna” wyróżnia się wśród nich te, które:

- odznaczają się szczególną dolegliwością dla potencjału osobowego społeczeństwa;
- są następstwem niedostosowania sposobu, w jaki funkcjonuje społeczeństwo, do podstawowych potrzeb indywidualnych i zbiorowych;
- nie są możliwe do rozwiązania siłami pojedynczych grup ludzkich.

W węższym znaczeniu termin „kwestia społeczna” oznacza konkretny problem o szczególnie wysokim stopniu dotkliwości dla życia i współdziałania członków społeczności. W szerszym znaczeniu termin ten oznacza natomiast sprzeczność pomiędzy zasadami obowiązującymi w danym społeczeństwie, formacji ustrojowej czy nawet cywilizacji, a dążeniami jednostek i zbiorowości do godnego życia. Przyjmuje się, że źródła kwestii społecznych tkwią wewnątrz społeczeństwa, w mechanizmach życia zbiorowego i mogą być – jak każdy problem społeczny – ograniczane i rozwiązywane we wszystkich skalach współżycia: od rodziny poprzez środowiska lokalne i zawodowe po skalę ogólnopolską czy międzynarodową.

Funkcjonujące w środowisku lokalnym kwestie i problemy społeczne prowadzą do wykluczenia społecznego, czyli sytuacji uniemożliwiającej lub znacznie utrudniającej jednostce lub grupie zgodne z prawem pełnienie ról społecznych, korzystanie z dóbr publicznych i infrastruktury społecznej, gromadzenie zasobów i zdobywanie dochodów w godny sposób. Środkiem umożliwiającym przeciwdziałanie tej sytuacji jest integracja społeczna oparta na zasadach dialogu, wzajemności i równorzędności. Podejmowane w tym celu działania wspólnotowe służą budowie społeczeństwa opartego na demokratycznym współuczestnictwie, rządach prawa i poszanowaniu różnorodności kulturowej. W społeczeństwie tym obowiązują i są realizowane podstawowe prawa człowieka i obywatela oraz skutecznie wspomaga się jednostki i grupy w realizacji ich celów życiowych.

Przygotowując dokument programowy, wskazujący kierunki działań samorządu w kształtowaniu i realizacji lokalnej polityki społecznej, nie można nie wspomnieć o wartości podstawowej, która posłużyła autorom za fundament przy jego opracowywaniu. Wartością tą jest zasada wspierania rodziny jako najważniejszej komórki społecznej. Jest ona głównym przesłaniem niniejszego dokumentu, gdyż od wspierania siły rodziny należy rozpocząć każdy rodzaj oferowanej pomocy.

1. CEL TWORZENIA STRATEGII ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW SPOŁECZNYCH DLA MIASTA GRAJEWA NA LATA 2009-2016

1.1 Merytoryczne uzasadnienie opracowania „Strategii Rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Grajewa na lata 2009-2016”

Konieczność uchwalenia strategii rozwiązywania problemów społecznych przez samorząd terytorialny reguluje wprost ustawa z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej. Istotne znaczenie podczas analizy problemów związanych ze strategiami mają też inne akty prawne. Należy do nich zaliczyć m.in.: ustawę z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym, ustawę z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym, ustawę z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie województwa oraz ustawę z dnia 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Art. 17.1 ustawy o pomocy społecznej stanowi: „do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należy opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka”.

Warto zwrócić uwagę na trzy istotne kwestie. Otóż wyłącznie w przypadku gminy opracowanie strategii ma charakter obowiązkowy. Do koordynowania realizacji strategii rozwiązywania problemów społecznych zobowiązano ośrodki pomocy społecznej, a tym samym za realizację „Strategii Rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Grajewa na lata 2009-2016” odpowiedzialny jest Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie. Ustawa nie określa jednak minimalnych standardów, jakie strategia powinny spełniać, w jakim trybie powinna być opracowana, przyjmowana do realizacji i wdrażana, na jaki okres należy ją opracować. Z kolei Ustawa z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym stanowi: „do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone na rzecz innych podmiotów”. Zgodnie z ustawą do gminy należy zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty, w tym m.in. sprawy z zakresu ochrony zdrowia, pomocy społecznej, gminnego budownictwa, edukacji publicznej, polityki prorodzinnej, kultury fizycznej i rekreacji.

Niezwykle istotną podczas tworzenia i realizacji strategii rozwiązywania problemów społecznych jest ustawa z dnia 6 grudnia 2006 r. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Ustawa określa zasady realizacji polityki rozwoju, podmioty prowadzące tę politykę, tryb współpracy między nimi, instrumenty służące realizacji tej polityki oraz wskazuje źródła ich

finansowania. Polityka rozwoju zdefiniowana jest jako zespół wzajemnie powiązanych działań podejmowanych przez władze publiczne, w celu zapewnienia trwałego, zrównoważonego rozwoju kraju oraz spójności społeczno – gospodarczej i terytorialnej. Zgodnie z art. 2. ustawy polityka rozwoju dotyczy zwłaszcza :

- ochrony środowiska
- ochrony zdrowia
- promocji zatrudnienia, w tym przeciwdziałania bezrobociu, łagodzenia skutków bezrobocia i aktywizacji zawodowej bezrobotnych
- rozwoju kultury, kultury fizycznej, sportu i turystyki
- wspierania i unowocześniania instytucji państwa
- wspierania rozwoju przedsiębiorczości
- wspierania wzrostu gospodarczego
- zwiększania konkurencyjności gospodarki.

Z powyższego wynika, że z 15 przewidzianych w ustawie zadań 8 dotyczy polityki społecznej, a więc i zdiagnozowanych problemów społecznych. Za politykę rozwoju odpowiadają: w skali kraju – Rada Ministrów, w regionach samorządy województw, na poziomie lokalnym samorządy powiatowe i gminne.

Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju opisuje również m.in. co powinna zawierać strategia rozwoju kraju, strategia sektorowa i program operacyjny. Może to być bardzo pomocne, jako wskazówka, przy konstruowaniu strategii rozwiązywania problemów społecznych. Nie ma bowiem żadnego innego aktu prawnego, który określałby nawet minimalne standardy dla tej strategii. Wg ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju strategia jest dokumentem planistycznym określającym podstawowe uwarunkowania, cele i kierunki rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym, zapis ten można odnieść do wszystkich szczebli samorządu terytorialnego. Strategia obejmuje okres co najmniej 7 lat. W art. 17 ustawy wymienia się następujące części składowe strategii:

- diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej;
- cel główny i cele szczegółowe mierzone za pomocą wskaźników określonych ilościowo;
- priorytety;
- kierunki wydatkowania środków publicznych przeznaczonych na realizację celów;
- sposób monitorowania i oceny stopnia osiągnięcia celu głównego i celów szczegółowych;
- plan finansowy, w tym źródła finansowania;
- system realizacji;

Należy wspomnieć, że w ustawie o samorządzie województwa także wskazano na pewne elementy, które powinna zawierać strategia rozwoju województwa, jednak powyżej przytoczone zapisy zawierają dokładniejsze informacje, które można wykorzystać pracując nad strukturą strategii rozwiązywania problemów społecznych.

Zostały poddane analizie wybrane akty prawne istotne ze względu na rodzaj przypisanych zadań i odpowiedzialności za planowanie polityki społecznej i rozwiązywanie problemów społecznych. W przypadku egzekwowania opracowania i wdrożenia strategii rozwiązywania problemów społecznych pamiętać trzeba, że obowiązek nałożono na samorząd terytorialny, a nie jednostki organizacyjne pomocy społecznej. Organami samorządu zaś są, rady gminy, powiatu i sejmiku wojewódzkiego, zarządy powiatowe, a w przypadku gmin zamiast zarządu odpowiednio wójt, burmistrz, prezydent. Jednakże, za realizację strategii odpowiedzialne są Ośrodki Pomocy Społecznej, które w związku z tym powinny samodzielnie opracować strategię.

Przegląd wymienionych wcześniej ustaw pokazuje również pewne niedoskonałości, niedopowiedzenia i niejasności dotyczące strategii, szczególnie w ustawie o pomocy społecznej, które powodują problemy z ich opracowaniem i realizacją, a także z niezrozumieniem znaczenia strategii rozwiązywania problemów społecznych dla rozwoju lokalnego. Otwarte pozostaje pytanie, czy wpisanie obowiązku opracowania strategii do ustawy pomocy społecznej jest rozwiązaniem optymalnym.

Zasadniczym celem każdej strategii jest doprowadzenie do zmiany określonego niekorzystnego zjawiska np. w strukturze społecznej, ekonomii, gospodarce, polityce społecznej itp. W odniesieniu do strategii rozwiązywania problemów społecznych można postawić kilka istotnych celów. Dla potrzeb niniejszego opracowania wybrano dwa cele:

- integracja, promowanie partnerstwa i dialogu pomiędzy wszystkimi instytucjami publicznymi i niepublicznymi mogącymi angażować się w działania do walki z różnymi formami wykluczenia społecznego,
- edukacja m.in. w zakresie diagnozy społecznej, prognozowania i planowania działań w dłuższej perspektywie, zarządzania kapitałem ludzkim, zasobami ludzkimi i infrastrukturalnymi, promowania instrumentów i możliwości ekonomii społecznej.

Do prac nad strategią można podejść w dwojaki sposób: po pierwsze jako do dokumentu wymaganego przez prawo i niezbędnego przy ubieganiu się o fundusze strukturalne; lub po drugie można potraktować strategię, jako szansę na integrację i mobilizację sił społecznych i środków finansowych w celu rozwiązania, czy złagodzenia wielu problemów społecznych.

Tworzenie strategii i jej realizacja ma także aspekt edukacyjny, gdyż może znacząco wpłynąć na jakość realizowanej lokalnej polityki społecznej. Strategia, niezależnie, jakiej dziedziny dotyczy ma swoją wewnętrzną strukturę i powinna zawierać

następujące części:

- diagnozę stanu obecnego,
- prognozę stanu przyszłego,
- określone cele, w tym cele priorytetowe,
- zadania i programy adekwatne do sformułowanych celów,
- opis rezultatów, jakie zamierza się osiągnąć,
- harmonogram planowanych działań i instytucje odpowiedzialne za ich realizację,
- sposób monitorowania i ewaluacji strategii oraz instytucję odpowiedzialną za te działania,
- plan finansowy określający wysokość środków oraz źródła finansowania poszczególnych zadań.

Powyższe wskazania pokazują, jak wiele składowych powinna zawierać strategia. Każda z części wymaga znacznego wysiłku i analizy. Wskazań dla ekonomii społecznej można poszukiwać w celach priorytetowych oraz działaniach podejmowanych dla ich realizacji. Do realizacji tych działań potrzebni są partnerzy z różnych sektorów i dysponujący różnymi zasobami.

1.2 Zgodność ze Strategią Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego na lata 2006-2013

„Strategia Rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Grajewa na lata 2009-2016” jest spójna ze Strategią Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego na lata 2006-2013. Wpisuje się w jej cele, a mianowicie:

Cel 1 – Rodzina - cel ten koncentruje się na wspieraniu i działaniu umożliwiającym prawidłowe funkcjonowanie instytucji rodziny. Działania zaplanowane w ramach tego obszaru mają na celu stworzenie sprawnego systemu wspierania instytucji rodziny poprzez tworzenie odpowiednie infrastruktury socjalnej. Cel ten będzie realizowany także poprzez wspieranie rodzin w wypełnianiu funkcji opiekuńczo- wychowawczych oraz wyrównywanie szans edukacyjnych wśród dzieci i młodzieży. Działania w ramach celu pierwszego będą skupiały się na przeciwdziałaniu patologiom społecznym, na szerzeniu pozytywnych wzorców społecznych oraz wdrażaniu działań przeciwdziałania patologiom społecznym. Niezbędne będzie zaangażowanie

placówek oświatowych, kościołów oraz organizacji pozarządowych. By cel pomocy rodzinie mógł być spełniony, niezbędne jest polepszenie warunków materialno-bytowych rodzin. Realizacja tych działań będzie możliwa poprzez rozwijanie i realizacja programów wsparcia finansowego dla uczących się dzieci i młodzieży z najuboższych rodzin, inicjowanie działań na rzecz pobudzania lokalnego rynku pracy, inicjowanie działań pobudzających rodziny do samodzielnego wychodzenia z kryzysu materialnego poprzez wspieranie rodzinnych form przedsiębiorczości.

Cel 2 – Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu - Zjawiska sprzyjające wykluczeniu społecznemu to przede wszystkim: pogłębiające się patologie społeczne, niska aktywność grup zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz pogłębiające się zjawisko alienacji, poczucia wyobcowania grup społecznych. Integracja zawodowa i społeczna osób wykluczonych społecznie stanowi jedno z największych wyzwań dla Ośrodka Pomocy Społecznej zajmującego się szeroko rozumianą polityką społeczną. Grupy wykluczone społecznie wymagają kompleksowego wsparcia, stworzenia warunków do integracji ze społeczeństwem i pomocy w przezwyciężeniu problemów, którymi są obarczone. Niezbędne jest stworzenie możliwości podniesienia kwalifikacji zawodowych i zdobycia doświadczenia zawodowego. Istotne znaczenie będzie tu miało zachęcenie środowiska lokalnego i pracodawców do podjęcia wspólnych działań na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i jego skutkom. Działania te będą skupiały się na przeciwdziałaniu patologiom społecznym, wspieraniu poradnictwa zawodowego, promowaniu programów wspierających ideę przedsiębiorczości wśród osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, jak również różnego rodzaju form zatrudnienia socjalnego. Istotne będzie rozpowszechnianie informacji na temat możliwości skorzystania ze wsparcia poprzez udział w programach skierowanych do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym to również osoby starsze i niepełnosprawne, które często pozbawione są wymaganej opieki. W tym zakresie niezbędne będzie wdrażanie sprawnego systemu aktywizacji społecznej. Niezbędna w tym zakresie jest odpowiednia edukacja społeczeństwa w zakresie potrzeby wspierania inicjatyw organizowania opieki socjalnej przy włączeniu wolontariuszy w niesienie pomocy osobom starszym i niepełnosprawnym. By cel wspierania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym mógł być osiągnięty istotne jest odpowiednie doszkalanie służb społecznych, promowanie kształcenia ustawicznego w sferze polityki społecznej, doskonalenie metod i technik pracy w instytucjach pomocy społecznej. Świadomość społeczeństwa niestety opiera się na wzorcu

rywalizacji i konsumpcji, a aktywność obywatelska i społeczna nie jest wciąż doceniana. Popularyzacji wymaga więc idea wolontariatu oraz promocja postawy obywatelskiej.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla miasta Grajewa na lata 2009-2016” jest spójna ze Strategią Polityki Społecznej Województwa Podlaskiego na lata 2006-2013 oraz programami w zakresie pomocy społecznej i polityki prorodzinnej, rozwiązywania problemów alkoholowych i programem na rzecz poprawy warunków życia społecznego i zawodowego osób niepełnosprawnych w województwie podlaskim na lata 2009-2013.

1.3 Zgodność ze Strategią Rozwoju Miasta Grajewa na lata 2007-2015 i Planem Rozwoju Lokalnego Powiatu Grajewskiego na lata 2007 – 2013.

Planowane działania są zgodne z kierunkami strategicznymi i celami rozwoju powiatu grajewskiego zawartymi w Planie Rozwoju Lokalnego Powiatu Grajewskiego z kwietnia 2008 roku. Osiągnięcie celów zapisanych w Planie Rozwoju będzie możliwe tylko w ramach sprawnego współdziałania we wszystkich dziedzinach życia społeczno-gospodarczego mieszkańców miasta Grajewa. Niniejsza strategia wpisuje się w cele strategiczne rozwoju powiatu grajewskiego, zwłaszcza w Cel strategiczny B „Wspieranie wzrostu rozwoju gospodarczego poprzez zarządzanie zasobami ludzkimi”.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla miasta Grajewa na lata 2010-2016” jest spójna ze Strategią Rozwoju Miasta Grajewa na lata 2007-2015. Wpisuje się w Cel strategiczny II Wzrost Standardu życia Grajewian, Cel operacyjny II.F Usprawnienie lokalnego systemu opieki zdrowotnej i pomocy społecznej pkt. 3. Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu grup marginalizowanych.

Realizacja celów nastąpi poprzez:

- wspieranie procesu integracji rodzin w sytuacji kryzysowej,
- integrację zawodową i społeczną osób niepełnosprawnych,
- integrację społeczną osób starszych,
- wspieranie inicjatyw samoorganizacji jako formy pomocy wzajemnej,
- prowadzenie dziennych domów opieki społecznej.

Spełniony zostanie również cel I Podniesienie Konkurencyjności Gospodarczej miasta Grajewa Cel I B Aktywizacja osób bezrobotnych. Działania te będą miały na celu współpracę z Powiatowym Urzędzie Pracy oraz będą polegały na zwiększeniu atrakcyjności kapitału ludzkiego i dostosowaniu jego możliwości do potrzeb lokalnego rynku pracy.

Realizowane będą projekty związane z przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu osób potrzebujących pomocy (np. niepełnosprawnych, starszych, samotnych, ubogich, niezaradnych społecznie), które można będzie sfinansować z funduszy strukturalnych w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w latach 2007-2013.

1.4 Zgodność z innymi dokumentami strategicznymi

Strategia jest zgodna z wymienionymi poniżej, kluczowymi dokumentami strategicznymi takimi jak:

- Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013,
- Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski,
- Projekt Narodowej Strategii Rozwoju Regionalnego na lata 2007 – 2013,
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki (2007 – 2013),
- Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego na lata 2007 – 2013,

Najważniejszym dokumentem na szczeblu europejskim jest opracowana w 2000 roku przez kraje Unii Europejskiej Strategia Lizbońska zawierająca Europejski Model Społeczny. Główne cele tego modelu to:

- pełne zatrudnienie,
- spójność społeczna.

Istotne założenia Europejskiego Modelu Społecznego to:

- aktywne przeciwdziałanie rosnącemu ubóstwu i nadmiernemu rozwarstwieniu społecznemu,
- aktywna postawa państwa chroniącego najbardziej podatnych na wykluczenia społeczne,
- uznanie znaczenia mocnych i trwałych więzi rodzinnych i społecznych za jedno z istotnych czynników zapobiegających powstawaniu problemów społecznych i gospodarczych,
- uwzględnianie trendów demograficznych w planowaniu polityki społecznej.

Dokumentem o kluczowym znaczeniu dla planowanych rozwiązań w obszarze problematyki społecznej jest przyjęta w 2005 roku Strategia Polityki Społecznej na lata 2007-2013. Priorytety i kierunki „Strategii Rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Grajewa na lata 2009-2016” wpisują się w priorytety Strategii Polityki Społecznej na lata 2007-2013.

Priorytet 1 – Poprawa warunków dla powstawania i funkcjonowania rodzin. Wsparcie rodzin w wychowaniu i edukacji dzieci

- 1.1. Tworzenie warunków sprzyjających rozwojowi młodego pokolenia w rodzinie i środowiskach pozarodzinnych jako czynnika poprawy jakości kapitału ludzkiego.
- 1.2. Tworzenie i wzmacnianie rozwiązań służących godzeniu pracy zawodowej i wychowywania dzieci, w celu podniesienia aktywności zawodowej oraz umożliwienia pełniejszej realizacji planów prokreacyjnych.
- 1.3. Zbudowanie systemu wsparcia dla rodzin mających trudności opiekuńczo-wychowawcze.
- 1.4. System pomocy dla rodzin z dziećmi, celem wyrównywania deficytów rozwojowych u dzieci uczących się.
- 1.5. Kształtowanie pozytywnego klimatu wobec rodziny, małżeństwa i dietności.
- 1.6. Wsparcie dla rodzin z dziećmi i niepełnosprawnymi, w celu wyrównania szans dzieci i młodzieży podejmujących i kontynuujących naukę.

Priorytet 2 – Wdrożenie aktywnej polityki społecznej

- 2.1. Wspieranie aktywności zawodowej i edukacyjnej poprzez system pomocy społecznej.
- 2.2. Rozwój zatrudnienia socjalnego, w celu przywrócenia możliwości zatrudnienia osobom podlegającym wykluczeniu społecznemu.
- 2.3. Rozwój form ekonomii społecznej, na rzecz pobudzenia aktywizacji zawodowej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

Priorytet 3 – Kompleksowa rehabilitacja i aktywizacja osób niepełnosprawnych

- 3.1. Rehabilitacja zawodowa i społeczna osób niepełnosprawnych.
- 3.2. Tworzenie warunków do większej aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych jako podstawy społecznej integracji i poprawy warunków ich życia.
- 3.3. Zapewnienie osobom niepełnosprawnym dostępu do usług społecznych.
- 3.4. Kształtowanie pozytywnych postaw wobec niepełnosprawności.

Priorytet 4 – Tworzenie warunków sprzyjających integracji w starzejącym się społeczeństwie

- 4.1. Rozwijanie systemu opieki pielęgnacyjnej, celem zbudowania środowiskowego modelu integracji ludzi starszych i wymagających pomocy.

Priorytet 5 – Aktywizacja i mobilizacja partnerów lokalnych.

- 5.1. Profesjonalizacja służb społecznych jako czynnika integracji lokalnej, celem zwiększenia samodzielności i aktywizacji zawodowej osób wymagających pomocy socjalnej.

5.2. Wdrożenie systemu informacji i poradnictwa obywatelskiego oraz dostępu do lokalnych środków przekazu i Internetu.

Priorytet 6 – Partnerstwo publiczno-społeczne jako podstawa rozwoju usług społecznych.

6.1. Aktywizacja i mobilizacja partnerów lokalnych,

6.2. Budowa partnerstwa publiczno-społecznego w zakresie działalności pożytku publicznego.

6.3. Wspieranie instytucji społeczeństwa obywatelskiego.

6.4. Wsparcie postaw obywatelskich.

„Strategia Rozwiązywania problemów społecznych dla miasta Grajewa na lata 2009-2016” jest spójna z dokumentami strategicznymi na szczeblu krajowym i wspólnotowym i wpisuje się w ich priorytety i cele strategiczne.

2 CHARAKTERYSTYKA MIASTA GRAJEWA

2.1 Podstawowe informacje o mieście

Grajewo - miasto w województwie podlaskim. Wraz z gminami: Szczuczyn, Rajgród, Radziłów oraz Wąsosz tworzy powiat grajewski. Przed nowym podziałem administracyjnym Grajewo w latach 1975-1998 należało do województwa łomżyńskiego. Miasto leży na

pograniczu Mazur, Podlasia i Kurpiowszczyzny, na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych (dróg krajowych 61 i 65), w pobliżu granicy państwowej z Rosją, Białorusią i Litwą.

Decydującym czynnikiem, który sprzyja rozwojowi gospodarki w mieście jest geograficzne położenie na skrzyżowaniu ważnych szlaków komunikacyjnych, szlaku tranzytowym, w pobliżu granicy państwowej z Rosją, Białorusią i Litwą. W mieście funkcjonują duże i znaczące przedsiębiorstwa chociaż gospodarkę charakteryzuje głównie drobna http://www.grajewo.pl/index2.php?option=com_ice&task=popup wytwórczość, sektor małych i średnich przedsiębiorstw. Na potencjalnych inwestorów czekają niezagospodarowane wolne obiekty, a także duża rezerwa terenów pod budownictwo mieszkaniowe, przemysłowe i usługowe wraz z dostępem do podstawowych mediów komunalnych. Obecnie w mieście działalność gospodarczą prowadzi około 1331 firm handlowych, usługowych i produkcyjnych (dane na dzień 31 XII 2008 r.). Wśród nich dominującą rolę odgrywa handel. Do największych zakładów produkcyjnych zlokalizowanych na terenie miasta należą: <http://www.grajewo.pl/index.php?dzial=3>

1. Pfleiderer S.A. - wiodący dostawca dla przemysłu meblarskiego, jest w swej specjalizacji jednym z najnowocześniejszych i największych zakładów w Europie, w którym zaadaptowano wiele nowatorskich rozwiązań technologicznych. Firma posiada obecnie w Europie 14 fabryk specjalizujących się w produkcji materiałów dla przemysłu meblarskiego; rozwija swoją sprzedaż w Rosji, w krajach nadbałtyckich, a także w Kazachstanie, Białorusi, Ukrainie oraz Szwecji i Danii. Pfleiderer przejął także 9 fabryk w Ameryce Północnej, gdzie produkowane są m.in. płyty wiórowe, MDF i panele podłogowe.

2. Spółdzielnia Mleczarska "MLEKPOL" - niekwestionowany lider w branży mleczarskiej w kraju, produkuje wyroby znane pod marką "Łaciate", "Milko", tj. wyroby UHT, masło i jego pochodne, mleko w proszku, sery twarogowe. MLEKPOL stanowi obecnie dwanaście zakładów produkcyjnych w: Grajewie, Kolnie, Mrągowie, Sejnach, Augustowie, Zambrowie, Bydgoszczy, Radomiu, Sokółce, Dąbrowie Białostockiej, Zwoleniu i Gorzowie Wielkopolskim.
3. Produkcyjno – Usługowa Spółdzielnia Pracy "ZAKREM" - produkuje ręczne wózki magazynowe, podnośniki hydrauliczne, różnego typu wyroby metalowe.
4. Przedsiębiorstwo Usługowe "DUROBEX" specjalizuje się w wykonawstwie posadzek przemysłowych: betonowych, zbrojonych włóknem rozproszonym lub siatką zbrojeniową, powierzchniowo utwardzanych, impregnowanych i innych.
5. http://www.grajewo.pl/index2.php?option=com_jce&task=popup Wytwórnia Pasz "WIPASZ" Sp. z o.o. - wiodący http://www.grajewo.pl/index2.php?option=com_jce&task=popup polski producent mieszanek i koncentratów dla drobiu, trzody chlewnej i bydła. Firma powstała w 1994 roku. Wipasz to także zakłady produkcyjne w Wadągu (koło Olsztyna), Morągu oraz Krośnie (koło Pasłęka).
6. UNIDROG Sp. z o.o. - powstał w 1994 roku jako firma rodzinna. Zajmuje się budową oraz bieżącym utrzymaniem dróg i mostów, zimowym utrzymaniem dróg, produkcją kruszyw, grysów i mas bitumicznych. UNIDROG realizował projekty m.in. dla Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad - Oddziału w Białymstoku,
7. Przedsiębiorstwo Handlowo-Usługowe UNIROL - istnieje na rynku budowlanym od 1989 roku. Specjalizuje się w pracach drogowych, wodnokanalizacyjnych, ziemnych i budowlanych. Zlokalizowane na terenie województwa podlaskiego, z siedzibą Firmy w Grajewie, większość prac wykonuje na obszarze północno - wschodniej Polski, województwa: podlaskie, warmińsko - mazurskie. Ponadto Firma świadczy usługi: wynajmu sprzętu ciężkiego i średniego, transportu wielo- i mało- tonażowego, przewozów niskopodwoziowych niegabarytowych i prowadzi sprzedaż: żwirów, piasku, materiałów budowlanych, betonu towarowego.

W Polsce działa zaledwie 14 Specjalnych Stref Ekonomicznych. Grajewo jest jedną z 4 podstref, wchodzących w skład SSSE. Na terenie suwalskiej specjalnej strefy ekonomicznej znajduje się koncern Pfeiderer . Specjalna Strefa Ekonomiczna jest to wyodrębniona administracyjnie część terytorium Polski, przeznaczona do prowadzenia działalności gospodarczej na preferencyjnych warunkach. Przedsiębiorca w SSE podlega ulgowemu traktowaniu podatkowemu, może rozpocząć działalność na specjalnie przygotowanym, uzbrojonym terenie. Specjalne Strefy Ekonomiczne (SSE) zostały stworzone w celu:

·przyspieszania rozwoju gospodarczego polskich regionów, ·rozwoju i wykorzystania nowych rozwiązań technicznych i technologicznych w gospodarce narodowej, ·zwiększenia konkurencyjności produktów i usług, ·zagospodarowania majątku przemysłowego i infrastruktury, tworzenia nowych miejsc pracy. Zarząd strefy wydaje zezwolenia na prowadzenie działalności gospodarczej w SSE oraz pomaga w procesie inwestycyjnym, poprzez np. ułatwianie kontaktów z władzami lokalnymi czy administracją centralną w kwestii między innymi zakupu ziemi pod inwestycje.

Miasto Grajewo liczy 22431 mieszkańców (stan na 31.12.2009r.) Większość z nich to osoby w wieku produkcyjnym. Stanowi to doskonałe zaplecze dla przyszłych inwestorów, tym bardziej że struktura wykształcenia jest bardzo zróżnicowana

2.2 Analiza społeczno - gospodarcza miasta Grajewo

Miasto Grajewo liczy 22431 mieszkańców. Większość z nich, to osoby w wieku produkcyjnym, czyli mężczyźni w wieku 19-65 lat i kobiety w wieku 19-60 lat. Grupa ta stanowi ponad 65 % ogółu ludności i charakteryzuje się tendencją wzrostową. W perspektywie ostatnich 5 lat widać zmniejszenie się liczebności grupy osób w wieku przedprodukcyjnym, ale wskaźnik przyrostu naturalnego jest dodatni. Rośnie też liczba małżeństw, a tym samym ilości rodzin w mieście Grajewo. Poniższa tabela prezentuje dane dotyczące stanu ludności w mieście Grajewo w latach 2004-2008.

	Jednostka miary	2004	2005	2006	2007	2008
LUDNOŚĆ (STAN W DNIU 31 XII)						
Ludność faktycznie zamieszkała	osoba	22 769	22 718	22 444	22 347	22 309
Ludność na 1 km ²	osoba	1 203	1 200	1 186	1 181	1 178
W % ogółem ludność w wieku:						
przedprodukcyjnym	%	23,8	22,8	22,1	21,3	20,5
produkcyjnym	%	65,1	65,9	66,2	66,7	67,0
poprodukcyjnym	%	11,1	11,3	11,6	12,1	12,5
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 os	osoba	53,6	51,7	50,9	50,0	49,2
Kobiety na 100 mężczyzn	osoba	107	107	107	107	107
Na 1000 ludności:						
zgon	osoba	6,3	6,7	7,1	7,5	7,6
przyrost naturalny	osoba	1,0	2,8	2,3	1,9	2,7
urodzenia żywe	osoba	7,4	9,4	9,4	9,5	10,3
małżeństwa	para	5,3	5,3	5,0	6,1	7,0

Źródło: www.stat.gov.pl

Zmiany demograficzne są korzystne z punktu widzenia stanu ludności oraz możliwości produkcyjnych. Miasto Grajewo zostało jednak zaliczone do miast zagrożonych bezrobociem strukturalnym w 1999 r. i w chwili obecnej obserwuje się zmniejszający się wskaźnik bezrobocia. Sytuacja materialna mieszkańców nie uległa w ostatnich latach znaczącej poprawie, a wynika to z faktu, iż wskaźnik osób bezrobotnych pokazuje jedynie osoby zarejestrowane jako pozostające bez zatrudnienia. Nie uwzględnia on tzw. bezrobocia ukrytego, które dotyka przede wszystkim osoby, a często również całe rodziny zagrożone wykluczeniem społecznym. Są to często osoby młode, które nie mogą lub też nie chcą znaleźć zatrudnienia, często wybierając alternatywę okresowego wyjazdu zarobkowego zagranicę. Obecnie ponad 80 % bezrobotnych nie ma prawa do pobierania zasiłku dla bezrobotnych. Większość z tych osób to potencjalni klienci pomocy społecznej. Wśród nich duży odsetek stanowią osoby długotrwale bezrobotne. Zjawisko to jest jedną z poważniejszych i częstszych przyczyn udzielania świadczeń pomocy społecznej. Niepokojący jest fakt, iż zjawisko to coraz częściej dotyka ludzi młodych i kobiety, czyli grupę osób o największym potencjale możliwości zawodowych. Aktywizacja tej grupy jest trudna, gdyż długotrwałe przebywanie bez zatrudnienia zmniejsza mobilność i chęć zmiany sytuacji życiowej, co z kolei prowadzi do marginalizacji u zagrożenia ubóstwem. Poniższa tabela zawiera dane dotyczące ilości zatrudnionych i bezrobotnych w latach 2004-2008.

	Jednostka miary	2004	2005	2006	2007	2008
RYNEK PRACY (STAN W DNIU 31 XII)						
Pracujący*						
<i>* W jednostkach o liczbie pracujących powyżej 9 osób; bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.</i>						
ogółem	osoba	4 318	4 466	4 581	5 019	6 878
mężczyźni	osoba	2 355	2 463	2 516	2 733	3 784
kobiety	osoba	1 963	2 003	2 065	2 286	3 094
Bezrobotni zarejestrowani						
ogółem	osoba	2 585	2 553	2 290	1 964	1 638
mężczyźni	osoba	1 204	1 220	1 047	882	780
kobiety	osoba	1 381	1 333	1 243	1 082	858

Źródło: www.stat.gov.pl

W ostatnim okresie nieznacznie poprawia się sytuacja mieszkaniowa ludności w zakresie ilości mieszkań, czy też przeciętnej powierzchni przypadającej na jednego mieszkańca. Nie można wyciągnąć jednoznacznych wniosków o poprawie sytuacji mieszkaniowej, a jedynie o poprawie stanu zajmowanych mieszkań. Poniższa tabela przedstawia zasoby mieszkaniowe w mieście Grajewo w latach 2004-2008.

	Jednostka miary	2004	2005	2006	2007	2008
ZASOBY MIESZKANIOWE						
Mieszkania*	miesz.	7 174	7 230	7 247	7 314	7 381
Przeciętna powierzchnia użytkowa						
1 mieszkania	m2	63,5	63,4	63,6	64,0	64,2
na 1 osobę	m2	20,0	20,2	20,6	20,9	21,2
Mieszkania wyposażone w urządzenia techniczno-sanitarne:						
wodociąg	miesz.	6 799	6 855	6 872	6 945	7 012
ustęp spłukiwany	miesz.	6 654	6 710	6 727	6 800	6 867
łazienka	miesz.	6 594	6 650	6 667	6 740	6 807
centralne ogrzewanie	miesz.	6 341	6 397	6 414	6 487	6 554
gaz z sieci	miesz.	-	-	-	-	-

Zródło: www.stat.gov.pl

Problemy związane z uzyskaniem lub utrzymaniem zatrudnienia wynikają z pogarszającej się sytuacji gospodarczej miasta, co można ocenić na podstawie zmniejszającej się liczby podmiotów gospodarczych. W strukturze przedsiębiorstw dominują podmioty z sektora mechaniki pojazdowej, budownictwa, przemysłu przetwórczego i transportu. Dziedziny te dyskwalifikują w uzyskaniu zatrudnienia osoby młode ze względu na brak doświadczenia, a kobiety ze względu na typowo fizyczny charakter pracy. Zwłaszcza kobiety pozostają dłużej w rejestrze osób bezrobotnych, co świadczy o niechętnym zatrudnianiu kobiet przez potencjalnych pracodawców. Poniższe tabele przedstawiają strukturę podmiotów gospodarczych w mieście Grajewo w latach 2004-2008.

	J. m.	2004	2005	2006	2007	2008
PODMIOTY GOSPODARKI NARODOWEJ ZAREJESTROWANE W REJESTRZE REGON WG SEKTORÓW WŁASNOŚCIOWYCH						
Ogółem						
ogółem	jed.gosp.	1 967	1 945	1 953	1 957	1 945
Sektor publiczny						
podmioty gospodarki narodowej ogółem	jed.gosp.	75	79	80	80	78
państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego ogółem	jed.gosp.	49	52	53	52	50
spółki handlowe	jed.gosp.	3	3	3	3	3
Sektor prywatny						
podmioty gospodarki narodowej ogółem	jed.gosp.	1 892	1 866	1 873	1 877	1 867
osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	jed.gosp.	1 614	1 579	1 580	1 578	1 576
spółki handlowe	jed.gosp.	37	40	40	44	47
spółki handlowe z udziałem kapitału zagranicznego	jed.gosp.	3	5	6	5	5
spółdzielnie	jed.gosp.	13	13	13	13	13
fundacje	jed.gosp.	1	2	3	3	3
stowarzyszenia i organizacje społeczne	jed.gosp.	34	37	39	42	43

	Jednostka miary	2004	2005	2006	2007	2008
GOSPODARKA						
Podmioty gospodarcze (stan w dniu 31 XII)						
ogółem	jed. gosp.	1 967	1 945	1 953	1 957	1 945
sektor publiczny	jed. gosp.	75	79	80	80	78
sektor prywatny	jed. gosp.	1 892	1 866	1 873	1 877	1 867
Podmioty gospodarcze wg sekcji PKD 2004						
Sekcja A - Rolnictwo, łowiectwo i leśnictwo	jed. gosp.	22	22	17	21	23
Sekcja B - Rybactwo	jed. gosp.	1	1	1	1	1
Sekcja C - Górnictwo	jed. gosp.	2	2	2	3	2
Sekcja D - Przetwórstwo przemysłowe	jed. gosp.	184	178	172	164	164
Sekcja E - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz i wodę	jed. gosp.	4	4	4	4	4
Sekcja F - Budownictwo	jed. gosp.	144	137	141	158	176
Sekcja G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, motocykli oraz artykułów użytku osobistego i domowego	jed. gosp.	835	822	827	817	773
Sekcja H - Hotele i restauracje	jed. gosp.	58	58	58	51	56
Sekcja I - Transport, gospodarka magazynowa i łączność	jed. gosp.	153	157	156	151	154
Sekcja J - Pośrednictwo finansowe	jed. gosp.	74	73	69	70	72
Sekcja K - Obsługa nieruchomości, wynajem i usługi związane z prowadzeniem działalności gospodarczej	jed. gosp.	200	196	199	198	203
Sekcja L - Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe ubezpieczenia społeczne i powszechne ubezpieczenie zdrowotne	jed. gosp.	16	18	19	19	17
Sekcja M - Edukacja	jed. gosp.	52	55	54	56	54
Sekcja N - Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	jed. gosp.	95	96	96	101	97
Sekcja O - Działalność usługowa, komunalna, społeczna i indywidualna, pozostała	jed. gosp.	127	126	138	143	149

Źródło: www.stat.gov.pl

Sytuacja społeczno – gospodarcza miasta Grajewo zmusza do podejmowania działań zmierzających do zmniejszania bezrobocia, wzrostu aktywizacji zawodowej zwłaszcza osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Działania te przeciwdziałają pogarszaniu się sytuacji finansowej społeczeństwa, czy w skrajnych przypadkach popadania w ubóstwo. Miasto Grajewo kształtuje się stosunkowo źle na tle województwa podlaskiego pod względem przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce, gdzie dla województwa wskaźnik miesięcznego wynagrodzenia kształtuje się na poziomie 2 700,00 zł a dla miasta Grajewo 2 500,00 zł (stan na 31.12.2007r)

2.3 System pomocy społecznej w mieście Grajewo

Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Grajewie został powołany do realizacji zadań własnych miasta zgodnie z obowiązującymi przepisami oraz zadań zleconych z zakresu pomocy społecznej na mocy przepisów prawa oraz ustaleń Wojewody Podlaskiego. Statutowym celem działania ośrodka jest realizowanie zadań wynikających z przepisów ustawy o pomocy społecznej i innych ustaw. Działania powinny umożliwić osobom i rodzinom przezwyciężenie trudnych sytuacji życiowych, których nie są w stanie pokonać wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc udzielana jest bezpośrednio dla rodzin znajdujących

się w trudnej sytuacji życiowej, dotkniętych bezrobociem lub inną z przyczyn powodujących trudną sytuację. Środki pochodzące na pomoc społeczną to głównie środki pochodzące z budżetu państwa oraz środki jst. Udzielanie pomocy ma za zadanie doprowadzenie w miarę możliwości do osiągnięcia samodzielności społecznej przez osoby i rodziny korzystające ze świadczeń pomocy społecznej. W ramach Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Grajewie w roku 2009 pracowało 62 osoby, w tym 2 dyrektorów, 2 księgowo, 14 pracowników socjalnych, 1 aspirant pracy socjalnej, 16 pracowników wykonujących usługi opiekuńcze i 27 pozostałych pracowników.

Pomoc społeczna realizowana jest w dwóch podstawowych kierunkach: pomocy środowiskowej i instytucjonalnej. Uwzględniając przyczyny pomocy (określone w art. 7 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej), najczęstszym powodem udzielania pomocy osobom i ich rodzinom jest: bezrobocie, ubóstwo, niepełnosprawność, bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego, alkoholizm i bezdomność. W wielu przypadkach w rodzinach występuje kilka dysfunkcji jednocześnie. Dominującym zjawiskiem jest bezrobocie, które jest szczególnie niepokojące, gdyż prowadzi do obniżenia poziomu bezpieczeństwa socjalnego mieszkańców. Problem ubóstwa nie występuje samodzielnie, a jest jedynie następstwem pozostałych zjawisk.

Na zadania zlecone w mieście wydatkuje się najwięcej na świadczenia rodzinne. Oprócz świadczeń socjalnych i poradnictwa specjalistycznego, praca środowiskowa wspomagana jest przez pomoc instytucjonalną, w ramach której funkcjonują placówki pobytu dziennego.

W realizacji zadań pomocy społecznej Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej mając na względzie realizowanie integracji społecznej współdziała z organizacjami społecznymi oraz instytucjami powiatowymi wymienionymi w poniższej tabeli.

LP.	NAZWA INSTYTUCJI	ADRES
1	Dom Pomocy Społecznej	Grajewo, ul. Nowickiego 1
2	Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie	Grajewo, ul. Mickiewicza 3
3	Środowiskowy Dom Samopomocy	Grajewo, ul. Konstytucji 3 Maja 2b
4	Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna	Grajewo, ul. Mickiewicza 3
5	Grajewski Klub „Zdrowie i	Grajewo, ul. Konstytucji 3 Maja 2b

	Trzeźwość” Świetlica Socjoterapeutyczna	
6	Klub Seniora	Grajewo, ul. Konstytucji 3 Maja 2
7	Komenda Powiatowa Policji	Grajewo ul. Wojska Polskiego 74a
8	Sąd Rejonowy	Grajewo ul. Kolejowa 1
9	Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Społecznych na rzecz Osób Niepełnosprawnych	Grajewo, Os. Centrum 38A
10	Stowarzyszenie-Unia Wszystkich Rodzin	Grajewo, Os. Południe 27/28
11	Fundacja na Rzecz Rozwoju Szpitala Grajewskiego	Grajewo, ul. Strażacka 6 B
12	Związek Kombatantów Rzeczypospolitej Polskiej i Byłych Więźniów Politycznych	Grajewo, ul. Ełcka 30
13	Polski Czerwony Krzyż Zarząd Rejonowy	Grajewo, ul. Targowa 19
14	Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca	Grajewo, ul. Wojska Polskiego 61b
15	Stowarzyszenie „Szkoła Naszą Szansą”	Grajewo ul. Ełcka 11
16	Zespół „Caritas” przy Kościele Matki Boskiej Nieustającej Pomocy	Grajewo
17	Jednostki oświatowe, Parafie, Ochotnicza Straż Pożarna,	

Jak wynika z danych sprawozdawczych Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Grajewie w roku 2009 z pomocy skorzystało 1625 osób/

Rodzaje przyznawanej pomocy społecznej w latach 2007 – 2009

Rodzaj zasiłku (świadczenia, pomocy)	Rok 2007		Rok 2008		Rok 2009	
	Liczba osób	Kwota w zł	Liczba osób	Kwota w zł	Liczba osób	Kwota w zł
Zasiłki stałe	-	-	-	-	81	284270
Zasiłki okresowe	513	614 089	457	860 218	500	906239
Schronienie	3	1 785	5	4 178	1	300
Posiłek	811	375 148	754	332 988	677	306390
Ubranie	2	600	-	-	2	400
Usługi opiekuńcze	58	220 560	61	268 785	48	262300
Zasiłek na pokrycie wydatków w wyniku zdarzeń losowych	-	-	-	-	-	-
Zasiłki celowe w naturze	717	220 158	685	269 917	847	447794
Opłatność gminy za pobyt w DPS	6	72 734	7	97 433	9	125296

Źródło: dane ze sprawozdania MOPS Grajewo

Dokonując analizy danych w tabeli należy stwierdzić, że kwota środków finansowych na pomoc społeczną i inne świadczenia sukcesywnie wzrasta.

Rzeczywista liczba osób objętych pomocą społeczną

WYSZCZEGÓLNIENIE	2007	2008	2009
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych	1 654	1 552	1625

i zadań własnych			
Świadczenia przyznane w ramach zadań zleconych	101	99	97
Świadczenia przyznane w ramach zadań własnych	1 582	1 485	1564

Źródło: dane ze sprawozdania MOPS Grajewo

Ośrodek wykonuje również zadania z zakresu ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz ustawy z dnia 7 września 2007 roku o pomocy osobom uprawnionym do alimentów;

Ilość osób korzystających z pomocy społecznej w zależności od przyczyny w latach 2007 – 2009

<i>Przyczyny</i>	<i>Liczba rodzin 2007</i>	<i>Liczba rodzin 2008</i>	<i>Liczba rodzin 2009</i>
Ubóstwo	674	626	671
Sieroctwo	0	0	-
Bezdomność	7	7	-
Potrzeba ochrony macierzyństwa	133	105	62
Bezrobocie	593	533	582
Niepełnosprawność	263	267	278
Długotrwała lub ciężka choroba	186	183	159
Bezradność w sprawach op. wych. w tym:	110	127	129
• rodziny niepełne	100	97	91
• rodziny wielodzietne	23	37	35
Przemoc w rodzinie	0	1	-
Alkoholizm	84	74	74
Narkomania	2	2	3
Trudności w przystosowaniu po opuszczeniu Zakładu Karnego	11	7	3
Zdarzenia losowe	1	1	-

Kłeska żywiołowa	0	0	-
------------------	---	---	---

Źródło: MOPS Grajewo

Z powyższych danych wynika że głównymi powodami przyznania pomocy są :

- ubóstwo
- bezrobocie
- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w tym rodziny wielodzietne
- niepełnosprawność
- długotrwała choroba
- alkoholizm

Problem ubóstwa i przedstawienie tego zjawiska wydaje się szczególnie trudne, ponieważ w ustawie o pomocy społecznej nie uregulowano jednoznacznie na jakiej podstawie określić to zjawisko w rodzinie. Stanowiska w tej sprawie są rozbieżne z uwagi na subiektywne odczucia dotyczące tego problemu przez klientów pomocy społecznej oraz pracowników socjalnych. Nie zawsze nie przekroczenie kryterium dochodowego rodziny wskazuje na ubóstwo. Należy zauważyć, że rodziny, będąc według pracownika w stanie ubóstwa, nie są w stanie faktu takiego potwierdzić, gdyż ich zdaniem radzą sobie i jest im tak dobrze. Z drugiej strony występują i takie rodziny, które nie wykazując własnych dochodów potwierdzają własny stan ubóstwa, w którym tak naprawdę nie funkcjonują.

Za osobę długotrwale chorą uznaje się taką osobę, która nie jest w stanie przez dłuższy okres czasu pełnić funkcji społecznych tzn. uczestniczyć w życiu społecznym. Powodem może być stan fizyczny bądź psychiczny jednostki społecznej. W efekcie długotrwałej choroby nastąpić może wyeliminowanie jednostki, jej zamknięcie się na świat zewnętrzny, zaburzenia psychiczne, a także nietolerancja zdrowej części społeczeństwa.

Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych jest problemem, który koncentruje się wokół rodziny. Dotyczy on trudności w radzeniu sobie z wychowaniem i opieką nad własnymi dziećmi, czemu towarzyszą ponadto inne problemy, tj. uzależnienie, przemoc w rodzinie, niedojrzałość emocjonalna, problemy w pełnieniu ról małżeńskich i rodzicielskich, dysfunkcje rodziny (rodzina niepełna, patologiczna), choroby, czy niepełnosprawność, a także niezradność w prowadzeniu gospodarstwa domowego. Częstym powodem zwracania się o pomoc są trudności wychowawcze rodziców, czego podłożem jest ztracanie wartości moralnych i etycznych w kręgach dziecięco – młodzieżowych, agresja, przestępczość nieletnich.

Zjawisko bezradności jest ewidentnie niekorzystne. Rodzina jest środowiskiem, w którym zachodzi socjalizacja pierwotna, w trakcie której dziecko po raz pierwszy spotyka się z interakcjami społecznymi, następuje internalizacja norm i zachowań, kształtuje się jego charakter. Dlatego tak bardzo ważne jest, by nie dopuszczać do zaburzeń w strukturze rodziny i jej funkcjonowaniu.

Wśród osób korzystających z pomocy społecznej znajdują się również kobiety w ciąży, będące w trudnej sytuacji materialnej. Stanowi to podstawę do udzielenia im wsparcia z tytułu ochrony macierzyństwa, tak, by były w stanie, fizycznie, psychicznie i materialnie, dotrwać szczęśliwie do końca ciąży. Na podstawie ustawy o świadczeniach rodzinnych udzielana jest pomoc w formie świadczeń - dodatku do zasiłku jednorazowego z tytułu urodzenia dziecka i jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka.

Osoby opuszczające zakłady karne mają zazwyczaj ogromne trudności z przystosowaniem się do życia w społeczeństwie (są dyskryminowane, nie mają mieszkania, pracy). Osoby te zgłaszają się najczęściej do ośrodka pomocy, jest im udzielana pomoc finansowa. Konieczne jest jednak podjęcie innych działań (porady specjalistyczne - prawne i psychologiczne, praca socjalna, zapewnienie mieszkania), które pozwolą na powrót tych osób do społeczeństwa, opierając się na porozumieniach Ministerstwa Polityki Społecznej z instytucjami zajmującymi się pomocą osobom, które zostają zwalniane z zakładów karnych.

Działania pracowników socjalnych, to nie tylko udzielanie świadczeń pieniężnych, ale przede wszystkim praca socjalna. Udzielanie świadczeń pieniężnych i rzeczowych wiąże się z pracą psychospołeczną wśród potrzebujących pomocy. Praca socjalna powinna obejmować poza działaniem naprawczym środki zapobiegawcze. Ogromne znaczenie ma zatem przeprowadzona diagnoza społeczno – gospodarcza. W pracy Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Grajewie dokonywana jest identyfikacja interesanta, jego potrzeb, zasobów i kwalifikacji.

Pracownicy ośrodka dokonują analizy zjawisk, które powodują zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej. Udzielają wskazówek, pomocy w zakresie rozwiązywania problemów życiowych osobom, które tej pomocy potrzebują. Wskazują odpowiednie instytucje państwowe, które mogą udzielić pomocy osobom potrzebującym pomocy społecznej, która wykracza poza możliwości ośrodka. Pracownicy pobudzają aktywność i inspirują do działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, rodzin i grup środowiskowych. Współpracują ze specjalistami w celu przeciwdziałania patologiom i negatywnym zjawiskom społecznym. Starają się inicjować nowe formy pomocy osobom

i rodzinom mającym trudną sytuację życiową, ale przede wszystkim uczestniczą przy opracowywaniu i wdrażaniu regionalnych i lokalnych programów pomocy społecznej ukierunkowanych na podniesienie jakości życia.

Zadania pomocy społecznej w Grajewie realizowane są przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej wraz z jego jednostkami organizacyjnymi, tj:

- Dom Dziennego Pobytu „Klub Seniora”,
- Środowiskowy Dom Samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi,
- Klub „Zdrowie i Trzeźwość”,

Działalność finansowaną z budżetu państwa i miasta określoną ustawą o pomocy społecznej w formie zadań obligatoryjnych i fakultatywnych wspierają organizacje pozarządowe. Na terenie miasta prowadzą działalność:

- Warsztaty Terapii Zajęciowej,
- Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Społecznych na Rzecz Osób Niepełnosprawnych,
- Centrum Aktywności Lokalnej,
- Polski Czerwony Krzyż.

Poza organami administracji rządowej i samorządu terytorialnego działania na rzecz osób potrzebujących podejmują organizacje społeczne. Po roku 1989 nastąpił wzrost liczby organizacji lokalnych i ogólnopolskich, obejmujących różne grupy społeczne. Organizacje pozarządowe działają tam, gdzie nie docierają instytucje, służą swoim zaangażowaniem, wiedzą, oferując fachowe usługi. Tworzenie społeczeństwa obywatelskiego polega na aktywnym uczestnictwie w społeczności lokalnej, inicjowaniu i kształtowaniu działań na rzecz dobra mieszkańców. Za potrzebą rozwoju organizacji pozarządowych przemawia fakt ich wysokiej użyteczności publicznej oraz niedochodowy charakter działań. Organizacje te oczekują jedynie współfinansowania swoich działań, samodzielnie definiują problemy i sposób ich realizacji.

Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz.U. Nr 111, poz. 535 z póź. zm.) wskazuje, iż zdrowie psychiczne jest fundamentalnym dobrem osobistym człowieka, a ochrona praw osób z zaburzeniami psychicznymi należy do obowiązków państwa, nakładając na jednostki organizacyjne i inne podmioty działające na podstawie ustawy o pomocy społecznej obowiązek organizacji na obszarze swojego działania oparcia społecznego dla osób, które z powodu choroby psychicznej lub upośledzenia umysłowego mają poważne trudności w życiu codziennym, zwłaszcza w kształtowaniu swoich stosunków z otoczeniem. Temu celowi służy Środowiskowy dom Samopomocy dla Osób z Zaburzeniami Psychicznymi, który działa w Grajewie od 1997 r. Celem działania. Domu jest stwarzanie możliwości i poprawa jakości

życia podopiecznych w ich własnym środowisku poprzez prowadzenie rehabilitacji psychospołecznej.

Środowiskowy Dom Samopomocy finansowany jest ze środków budżetu centralnego. Swoją opieką obejmuje nie tylko osoby z zaburzeniami psychicznymi, ale również domowników, którzy objęci są wspólną terapią. Od 2002 r. Dom prowadzi współpracę z oddziałem psychiatrycznym szpitala w Grajewie. Pozwala to na stałą kontrolę stanu zdrowia podopiecznych.

Na terenie miasta od 1993 r. prowadzi działalność Dom Dziennego Pobytu, zwany „Klubem Seniora”, który jest jednostką organizacyjną Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej finansowaną z budżetu miasta. Skupia on osoby w wieku poprodukcyjnym. Oprócz działalności kulturalno – rozrywkowej, klub prowadzi również działalność w zakresie wydawania posiłków. Aktywizacja społeczna osób objętych opieką klubu polega przede wszystkim na spotkaniach towarzyskich, dzięki którym podopieczni czują się potrzebni społecznie.

Rodzinom, które nie są w stanie same sprostać wypełnianiu zadań opiekuńczo – wychowawczych, pomoc w tym zakresie oferują świetlice środowiskowe i socjoterapeutyczne. W Grajewie działają dwie świetlice, w których uczestnicy mają zapewnioną opiekę, wychowanie, pomoc w nauce, a także inną pomoc w zależności od indywidualnych potrzeb.

Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi mówi, że prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracją społeczną osób uzależnionych od alkoholu należy do zadań własnych gminy. Zadania te obejmują:

- zwiększenie dostępności pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób uzależnionych od alkoholu,
- udzielanie rodzinom, w których występują problemy alkoholowe pomocy psychospołecznej i prawnej, a w szczególności ochrony przed przemocą w rodzinie,
- prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych i przeciwdziałania narkomanii, a w szczególności dla dzieci i młodzieży,
- wspomaganie działalności instytucji, stowarzyszeń i osób fizycznych, służącej rozwiązywaniu problemów alkoholowych.

Realizacja powyższych zadań jest prowadzona w postaci programu profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, w ramach którego działa Klub „Zdrowie i Trzeźwość”.

2.4 Źródła podstawowych problemów społecznych i ich identyfikacja

Niewielka ilość organizacji społecznych i osób zaangażowanych w ich działalność oraz niewielkie doświadczenie tych podmiotów – to jeden z kluczowych problemów miasta Grajewo. Jednym z determinantów takiego stanu rzeczy są nawyki przyzwyczajenia, postawy roszczeniowe i brak wiary w możliwość dokonania zmiany sytuacji poprzez wspólne działania. Często powodem jest brak wzajemnego zaufania i obawa przed manipulacją ze strony innych osób. Wspólne inicjatywy w świadomości wielu mieszkańców wciąż kojarzone są z pracą kolektywną, z czymś z góry narzuconym.

Kwestia mieszkaniowa

W ostatnim czasie nieznacznie poprawia się sytuacja mieszkaniowa ludności w zakresie ilości mieszkań, czy też przeciętnej powierzchni przypadającej na jednego mieszkańca. Nie można wyciągnąć jednoznacznych wniosków o poprawie sytuacji mieszkaniowej, a jedynie o poprawie stanu zajmowanych mieszkań. Poniższa tabela przedstawia zasoby mieszkaniowe w mieście Grajewo w latach 2004-2008.

	Jednostka miary	2004	2005	2006	2007	2008
ZASOBY MIESZKANIOWE						
Mieszkania*	miesz.	7 174	7 230	7 247	7 314	7 381
Przeciętna powierzchnia użytkowa						
1 mieszkania	m2	63,5	63,4	63,6	64,0	64,2
na 1 osobę	m2	20,0	20,2	20,6	20,9	21,2
Mieszkania wyposażone w urządzenia techniczno-sanitarne:						
wodociąg	miesz.	6 799	6 855	6 872	6 945	7 012
ustęp splukiwany	miesz.	6 654	6 710	6 727	6 800	6 867
łazienka	miesz.	6 594	6 650	6 667	6 740	6 807
centralne ogrzewanie	miesz.	6 341	6 397	6 414	6 487	6 554
gaz z sieci	miesz.	-	-	-	-	-

Źródło: www.stat.gov.pl

System opieki zdrowotnej

Opiekę zdrowotną na terenie gminy Grajewo zapewniają następujące podmioty

	Jednostka miary	2004	2005	2006	2007	2008
OCHRONA ZDROWIA (STAN W DNIU 31 XII)						
Zakłady opieki zdrowotnej						
ogółem	ob.	9	9	11	12	11
publiczne	ob.	4	3	3	4	4
niepubliczne	ob.	5	6	8	8	7
Liczba ludności na 1 aptekę ogólnodostępną	osoba	2 530	2 840	2 806	2 793	2 789

Źródło: www.stat.gov.pl

Dostęp do usług medycznych na danym obszarze jest jednym z mierników oszacowania jakości życia i zapewnia zaspokojenie podstawowych potrzeb ludności. Opieka zdrowotna jest wtedy dostępna dla danego człowieka, kiedy może on ją uzyskać w dogodnym miejscu i czasie

ze strony wykwalifikowanego personelu. Miernikami dostępności określonej społeczności do służby zdrowia są wskaźniki stanowiące stosunek liczby pracowników medycznych różnych kategorii do określonej liczby ludności. W mieście Grajewo dostępność do usług medycznych, ustalona za pomocą tych wskaźników, jest ograniczona. Sytuacja ta jednak nie stanowi zagrożenia dla poziomu bezpieczeństwa publicznego.

Edukacja i opieka nad dzieckiem

Obok rodziny podstawową grupą społeczną przygotowującą i wprowadzającą młode pokolenie w życie społeczne są przedszkola i szkoły. Placówki te nie tylko nauczają i wprowadzają w poznanie rzeczy i zjawisk, rozwijają funkcje poznawcze, ale także wychowują. Należy również pamiętać, że wychowanie rodzinne znacznie różni się od wychowania szkolnego. Wychowanie szkolne charakteryzuje się czynnościami planowymi, gdyż realizuje z góry wyznaczone cele i zadania określone w programach wychowawczych. Centralną rolę odgrywa tutaj nauczyciel - wychowawca kierujący rozwojem umysłowym i społecznym uczniów. Obecnie na terenie miasta funkcjonują następujące placówki:

- Przedszkole Nr 1
 - Przedszkole Nr 2 z grupą żłobkową
 - Przedszkole Nr 4
 - Przedszkole Nr 6
- oraz oddziały przedszkolne w szkołach
- Zespół Szkół Miejskich Nr 1
 - Szkoła Podstawowa Nr 2
 - Szkoła Podstawowa Nr 4
 - Gimnazjum Nr 2
 - Gimnazjum Nr 3
 - Zespół Szkół Nr 1
 - Zespół Szkół Nr 2
 - Zespół Szkół Specjalnych.

Najbliższym środowiskiem, w którym każdy z nas funkcjonuje, jest rodzina. Prawidłowo funkcjonująca rodzina zapewnia zaspokojenie podstawowych potrzeb jej członków. W rodzinie wychowują się dzieci i od tego, jak są wychowywane zależy kształt przyszłych pokoleń. Aby rodzina mogła prawidłowo funkcjonować musi mieć zapewnione odpowiednie warunki, tzn. musi mieć mieszkanie, środki finansowe na zakup żywności, odzieży, a także dostęp do

lecznictwa, szkolnictwa i innych zdobyczy cywilizacji. Zachwianie któregoś z tych elementów prowadzi do dysfunkcji. Niestety, nie są to rzadkie sytuacje. Sytuacja ekonomiczna w kraju, regionie, w gminie, wysokie bezrobocie, zachwiało bezpieczeństwem socjalnym rodzin. W niejednej rodzinie została zaburzona realizacja zadań i planów życiowych. Brak pracy powoduje nie tylko zubożenie, ale również prowadzi do takich patologii, jak nadużywanie alkoholu, zdobywanie środków do życia nielegalnymi sposobami, przemoc, w tym względem współmałżonka i dzieci. Pojawia się bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, prowadząca w skrajnych przypadkach do izolowania dzieci od rodziny, poprzez umieszczanie ich w placówkach opiekuńczo-wychowawczych i rodzinach zastępczych. Brak jest środków na edukację dzieci, co z kolei obniża ich możliwości w dorosłym życiu, utrudnia znalezienie pracy, a więc ubóstwo utrwała się i powiela w następnym pokoleniu.

Odnutowano następujące sytuacje:

- bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych,
- przemoc w rodzinie – Niebieska Karta,
- kierowanie dzieci do placówek opiekuńczo-wychowawczych i rodzin zastępczych.

Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych w rodzinach

LP	Rok-stan na 31.XII.	Ilość rodzin z problemem bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	Ilość osób w tych rodzinach
1	2007	110	426
2	2008	127	512
3	2009	129	514

Źródło: MOPS Grajewo

Analiza wskazuje, że ilość rodzin z problemem bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych wciąż rośnie. Przedstawione powyżej dane świadczą o tym, że w pojedynczych rodzinach doszło do dysfunkcji i bez pomocy z zewnątrz nie będą mogły prawidłowo wypełniać swoich funkcji opiekuńczo-wychowawczych.

System opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi

Starość jest okresem trudnym, człowiek musi zostać do niej odpowiednio przygotowany. Na to, jak jest ten okres przeżywany, mają wpływ różne czynniki zarówno indywidualne, w tym genetyczne, jak i społeczne. Ludzie starsi stają się coraz mniej sprawni, coraz częściej chorują. Przygotowywanie się do starości stanowi nowe wyzwanie dla współczesnych społeczeństw.

Największym problemem społecznym ludzi starszych jest samotność. Często człowiek starszy znajduje się w niekorzystnej sytuacji we własnej rodzinie. Seniorzy żyją najczęściej w rodzinach swych dzieci. Problem pojawia się wówczas, gdy starszy człowiek staje się niesprawny, albowiem zaczyna to obarczać rodzinę. Rodzina, mimo chęci i starań, nie zawsze sama jest w stanie zapewnić pełną pomoc seniorom. Dlatego, aby skuteczniej pomagać i ułatwiać tym ludziom życie, należy wspierać rodzinę w jej funkcjach opiekuńczych.

Jedną z podstawowych instytucji służących osobom starszym jest Ośrodek Pomocy Społecznej (OPS) działający na terenie każdej gminy. Celem głównym takiego ośrodka jest dążenie do jak największej samodzielności jej podopiecznych i ich aktywizacja w podejmowaniu działań zmierzających do poprawy jakości własnego życia. Niskie dochody sprawiają, że osoby w starszym wieku należą do najbiedniejszej warstwy społecznej.

Rynek pracy i zatrudnienie

Zmiany demograficzne są korzystne z punktu widzenia stanu ludności oraz możliwości produkcyjnych. Miasto Grajewo zostało jednak zaliczone do miast zagrożonych bezrobociem strukturalnym w 1999 r. i w chwili obecnej obserwuje się zmniejszający się wskaźnik bezrobocia. Sytuacja materialna mieszkańców nie uległa w ostatnich latach znaczącej poprawie, a wynika to z faktu, iż wskaźnik osób bezrobotnych pokazuje jedynie osoby zarejestrowane jako pozostające bez zatrudnienia. Nie uwzględnia on tzw. bezrobocia ukrytego, które dotyka przede wszystkim osoby, a często również całe rodziny zagrożone wykluczeniem społecznym. Są to często osoby młode, które nie mogą lub też nie chcą znaleźć zatrudnienia, często wybierając alternatywę okresowego wyjazdu zarobkowego zagranicę. Obecnie ponad 80 % bezrobotnych nie ma prawa do pobierania zasiłku dla bezrobotnych. Większość z tych osób to potencjalni klienci pomocy społecznej. Wśród nich duży odsetek stanowią osoby długotrwale bezrobotne. Zjawisko to jest jedną z poważniejszych i częstszych przyczyn udzielania świadczeń pomocy społecznej. Niepokojący jest fakt, iż zjawisko to coraz częściej dotyka ludzi młodych i kobiety, czyli grupę osób o największym potencjale możliwości zawodowych. Aktywizacja tej grupy jest trudna, gdyż długotrwałe przebywanie bez zatrudnienia zmniejsza mobilność i chęć zmiany sytuacji życiowej, co z kolei prowadzi do marginalizacji i zagrożenia ubóstwem. Poniższa tabela zawiera dane dotyczące ilości zatrudnionych i bezrobotnych w latach 2004-2008.

	Jednostka miary	2004	2005	2006	2007	2008
RYNEK PRACY (STAN W DNIU 31 XII)						
Pracujący*						
<i>* W jednostkach o liczbie pracujących powyżej 9 osób; bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.</i>						
ogółem	osoba	4 318	4 466	4 581	5 019	6 878
mężczyźni	osoba	2 355	2 463	2 516	2 733	3 784
kobiety	osoba	1 963	2 003	2 065	2 286	3 094
Bezrobotni zarejestrowani						
ogółem	osoba	2 585	2 553	2 290	1 964	1 638
mężczyźni	osoba	1 204	1 220	1 047	882	780
kobiety	osoba	1 381	1 333	1 243	1 082	858

Źródło: www.stat.gov.pl

Bezpieczeństwo publiczne i patologie społeczne w gminie:

W 2009 roku na terenie powiatu grajewskiego i terenie działania Komendy Powiatowej Policji w Grajewie stwierdzono ogółem 973 przestępstw (2008r. – 956).

Bezpieczeństwo w gminie, przestępczość w latach 2008 - 2009

LP.	ZDARZENIE	ILOŚĆ ZDARZEŃ	
		2008	2009
1.	Zabójstwa	-	-
2.	Narkomania (przestępstwa narkotykowe)	56	32
3.	Umyślne uszkodzenie mienia	53	58
4.	Rozboje	4	9
5.	Bójki lub pobicie	15	20
6.	Uszkodzenie ciała	20	28
7.	Kradzieże z włamaniem	51	68
8.	Kradzieże	139	2126
9.	Nietrzeźwi kierujący (przestępstwa)	315	288

Źródło : Dane Powiatowej Komendy Policji w Grajewie

Analiza danych na temat zagrożenia przestępczością na terenie Grajewa wskazuje, że wzrosła nieznacznie liczba kradzieży z włamaniem, bójek, natomiast spadła liczba przestępstw po spożyciu alkoholu. W związku z tym niezbędna jest intensyfikacja działań z zakresu prewencji kryminalnej, skierowana na ograniczenie przestępstw w kategoriach: kradzież cudzej rzeczy, kradzież z włamaniem, uszkodzenie rzeczy. W dalszym ciągu należy rozwijać i doskonalić formy oddziaływania profilaktycznego w ramach prowadzonych programów prewencyjnych ukierunkowanych na niwelowanie zagrożeń charakterystycznych i najbardziej dokuczliwych dla mieszkańców powiatu. Należy zwiększyć ilość podejmowanych przez policjantów pionu prewencji czynności związanych z bezpośrednim patroloowaniem (obchodem) rejonu służbowego i miejsc szczególnie zagrożonych. Dążyć do utrzymania tendencji wzrostowej w zakresie ścigania sprawców przestępstw z ustawy o zapobieganiu narkomanii, zatrzymania sprawców przestępstw i osób poszukiwanych, między innymi poprzez znalezienie wśród lokalnego samorządu sojuszników mogących wdrożyć w życie inicjatywy na rzecz poprawy poczucia bezpieczeństwa mieszkańców.

Alkoholizm

Problem uzależnienia alkoholowego, jak każdy inny problem społeczny, nie kończy się jedynie na osobie nim dotkniętej, lecz skupia się na całym najbliższym otoczeniu jednostki nim dotkniętej, a przede wszystkim na rodzinie. Nadużywanie alkoholu dezorganizuje funkcjonowanie głównej komórki społecznej, jaką jest rodzina, wprowadzając do niej szereg patologii, z których najczęściej spotykaną jest przemoc w rodzinie. Uzależnienie alkoholowe jest wskazywane jako jedno z następstw procesu transformacji ustrojowej, pogłębiającego się bezrobocia i industrializacji. Jego szczególne niebezpieczeństwo polega na tym, iż prowadzi ono do degradacji fizycznej i moralnej jednostki nadużywającej alkoholu, rozwija się bez świadomości osoby bezpośrednio nim dotkniętej, w dużym stopniu odbija się na rodzinie uzależnionej osoby i prowadzić może do przedwczesnej śmierci. Kolejnym, niepokojącym faktem jest to, iż liczba osób uzależnionych podwyższa się w szybkim tempie. Niezwykle trudno jest wskazać faktyczne dane liczbowe na temat jednostek borykających się z problemem alkoholowym.

Rzeczywista jednak liczba uzależnionych jednostek jest o wiele wyższa. Jednakże przyznanie się do istnienia tego problemu nie jest sprawą łatwą i oczywistą. Wynika to z ignorowania problemu przez samych uzależnionych, a także przez poczucie wstydu i odrzucenia w przypadku rodzin osób dotkniętych owym problemem.

PROBLEMY SPOŁECZNE MIASTA GRAJEWO :

Dokonując diagnozy problemów społecznych na terenie miasta Grajewo korzystano z szeregu możliwości, jakie stwarza funkcjonowanie jednostek organizacyjnych samorządu terytorialnego, jednostek pozarządowych oraz instytucji współdziałających w szeroko rozumianym obszarze polityki społecznej. Poza analizą danych pochodzących z własnych źródeł, czyli z Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Grajewie, wykorzystano także dane z Powiatowego Urzędu Pracy, Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie. oraz innych instytucji. W oparciu o dane dokonano analizy SWOT. Po zebraniu wszystkich danych, przeprowadzeniu analizy, można wskazać najważniejsze problemy, których rozwiązanie powinno stać się przedmiotem działań samorządu lokalnego.

W toku analizy danych, dokumentów oraz konsultacji społecznych i warsztatów strategicznych dokonano identyfikacji podstawowych problemów społecznych w 2 obszarach, które stanowią cele Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla miasta Grajewa na lata 2009-2016.

Cel 1- Rodzina - cel ten koncentruje się na wspieraniu i działaniu umożliwiającym prawidłowe funkcjonowanie instytucji rodziny. Działania zaplanowane w ramach tego obszaru mają na celu stworzenie sprawnego systemu wspierania instytucji rodziny poprzez tworzenie odpowiednie infrastruktury socjalnej. Cel ten będzie realizowany także poprzez wspieranie rodzin w wypełnianiu funkcji opiekuńczo- wychowawczych oraz wyrównywanie szans edukacyjnych wśród dzieci i młodzieży. Działania w ramach celu pierwszego będą skupiały się na przeciwdziałaniu patologiom społecznym, na szerzeniu pozytywnych wzorców społecznych oraz wdrażaniu działań przeciwdziałania patologiom społecznym. Niezbędne będzie zaangażowanie placówek oświatowych, kościołów oraz organizacji pozarządowych. By cel pomocy rodzinie mógł być spełniony, niezbędne jest polepszenie warunków materialno-bytowych rodzin. Realizacja tych działań będzie możliwa poprzez rozwijanie i realizację programów wsparcia finansowego dla uczących się dzieci i młodzieży z najuboższych rodzin, inicjowanie działań na rzecz pobudzania lokalnego rynku pracy, inicjowanie działań pobudzających rodziny do samodzielnego wychodzenia z kryzysu materialnego poprzez wspieranie rodzinnych form przedsiębiorczości.

Cel 2 – Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu - Zjawiska sprzyjające wykluczeniu społecznemu to przede wszystkim: pogłębiające się patologie społeczne, niska aktywność grup zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz pogłębiające się zjawisko alienacji, poczucia wyobcowania grup społecznych. Integracja zawodowa i społeczna osób wykluczonych społecznie stanowi jedno z największych wyzwań dla Ośrodka Pomocy Społecznej zajmującego się szeroko rozumianą polityką społeczną. Grupy wykluczone społecznie wymagają kompleksowego wsparcia, stworzenia warunków do integracji ze społeczeństwem i pomocy w przezwyciężeniu problemów, którymi są obarczone. Niezbędne jest stworzenie możliwości podniesienia kwalifikacji zawodowych i zdobycia doświadczenia zawodowego. Istotne znaczenie będzie tu miało zachęcenie środowiska lokalnego i pracodawców do podjęcia wspólnych działań na rzecz przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i jego skutkom. Działania te będą skupiały się na przeciwdziałaniu patologiom społecznym, wspieraniu poradnictwa zawodowego, promowaniu programów wspierających ideę przedsiębiorczości wśród osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym, jak również różnego rodzaju form zatrudnienia socjalnego. Istotne będzie rozpowszechnianie informacji na temat możliwości skorzystania ze wsparcia poprzez udział w programach skierowanych do osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Osoby zagrożone wykluczeniem społecznym to również osoby starsze i niepełnosprawne, które często pozbawione są wymaganej opieki. W tym zakresie niezbędne będzie wdrażanie sprawnego systemu aktywizacji społecznej. Niezbędna w tym zakresie jest odpowiednia edukacja społeczeństwa w zakresie potrzeby wspierania inicjatyw organizowania opieki socjalnej przy włączeniu wolontariuszy w niesienie pomocy osobom starszym i niepełnosprawnym. By cel wspierania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym mógł być osiągnięty istotne jest odpowiednie doszkalanie służb społecznych, promowanie kształcenia ustawicznego w sferze polityki społecznej, doskonalenie metod i technik pracy w instytucjach pomocy społecznej. Świadomość społeczeństwa niestety opiera się na wzorcu rywalizacji i konsumpcji, a aktywność obywatelska i społeczna nie jest wciąż doceniana. Popularyzacji wymaga więc idea wolontariatu oraz promocja postawy obywatelskiej.

2.5 Ocena uwarunkowań

Analiza SWOT stanowi narzędzie do określenia priorytetów rozwojowych w pracach nad strategią. Ocenia zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne czynniki wpływające na działania związane z programowaniem strategicznym. Wnikliwe opracowanie SWOT jest istotnym

etapem procesu planowania strategicznego. Przy właściwym opracowaniu stanowi punkt wyjściowy dla określania celów strategicznych oraz projektów socjalnych.

Przedstawione poniżej czynniki obejmują:

- siły – wewnętrzne uwarunkowania o pozytywnym wpływie na sytuację społeczną,
- słabości – wewnętrzne uwarunkowania o negatywnym wpływie na sytuację społeczną,
- szanse – zewnętrzne uwarunkowania o pozytywnym wpływie na realizację celów,
- zagrożenia – zewnętrzne uwarunkowania o negatywnym wpływie na realizację celów.

Wynik prac obrazują prezentowane poniżej zestawienia:

ANALIZA SWOT

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> - prowadzenie działań socjalnych z rodziną, - dobra znajomość środowiska, - pełne rozpoznanie dotyczące liczby osób niepełnosprawnych, - współpraca z Urzędem Pracy, kuratorami sądowymi, ośrodkami zdrowia; - brak problemu bezdomności, - świadomość współpracy z organizacjami, - zainteresowanie władz lokalnych rozwiązywaniem problemów społecznych, - znajomość środowiska uczniów przez nauczycieli, - szybka wykrywalność patologii, - możliwość szybkiego kontaktu na linii nauczyciel – rodzic, - współpraca z rodzicami, - czyste środowisko naturalne, - walory przyrodnicze, 	<ul style="list-style-type: none"> - dużo dokumentacji a za mało czasu na pracę socjalną, - brak chęci do zmiany swojej trudnej sytuacji rodzinnej, - duża dostępność alkoholu na rynku niewiadomego pochodzenia, - niska świadomość oraz brak samokrytyki mieszkańców, - zbyt łagodne przepisy dotyczące kierowania osób na przymusowe leczenie, - niedostateczne przestrzeganie prawa w zakresie sprzedaży i podawania napojów alkoholowych, - brak reakcji społeczeństwa na negatywne wzorce np. sprzedaż alkoholu nieletnim, - brak mobilności zawodowej bezrobotnych, - ubóstwo, - niewystarczająca ilość mieszkań socjalnych,

<ul style="list-style-type: none"> - dziedzictwo kulturowe: tradycje, obrzędy, obyczaje, - predyspozycje do rozwoju turystyki (szlaki piesze i rowerowe, dziewiczość przyrody), - dynamiczny rozwój turystyki wiejskiej, zwłaszcza agroturystyki oraz potencjał do jej dalszego rozwoju, - zainteresowanie samorządu problematyką dzieci i młodzieży oraz prowadzenie działań zapobiegających dysfunkcjom rodziny, a także wykorzystanie potencjału zawodowego i naukowego pracowników, - aktywna praca na rzecz pomocy dzieciom, 	<ul style="list-style-type: none"> - niedostatecznie rozwinięta sieć poradnictwa, - duże rozproszenie terytorialne społeczności, - brak możliwości logistycznych prowadzenia działalności pozalekcyjnych, - brak wczesnego wspomagania rozwoju dziecka, - luki edukacyjne rodziców, - bierność społeczeństwa w stosunku do życia kulturalnego gminy, - niewystarczający dostęp do edukacji multimedialnej różnorodnych form spędzania wolnego czasu, - ograniczone środki finansowe, - ograniczenie funkcjonowania ośrodka szybkiej interwencji finansowej, - złe wzorce rodzinne, - brak miejsc spędzania czasu wolnego,
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> - współpraca z organizacjami pozarządowymi, stowarzyszeniami, - tworzenie miejsc pracy, usługi, pomoc finansowa w funkcjonowaniu nowych miejsc pracy, - dostępność funduszy unijnych oraz innych dodatkowych środków, - wzrost mobilności zawodowej i geograficznej, - w środowisku lokalnym wzrasta akceptacja osób niepełnosprawnych, - liczne oferty nauki i pracy za granicą, 	<ul style="list-style-type: none"> - powiększanie się dysfunkcji rodzinnych, - ubożenie społeczeństwa, - powstanie chorób – alkoholizm, uzależnienia, - wzrost agresji wśród młodzieży – złodziejstwo, - grupy przestępcze, - rozpad rodziny, - utrzymujący się wysoki poziom bezrobocia, - choroby zawodowe, - brak lokalnych i regionalnych działań

<ul style="list-style-type: none"> - integracja społeczna, - dostępność środków finansowych z Unii Europejskiej w okresie budżetowania 2007 – 2013, - alternatywne formy wychowania przedszkolnego, - tworzenie kół zainteresowań, - tworzenie ścieżek edukacyjnych w szkołach: przeciwdziałanie patologiom, - stworzenie etatu pedagoga szkolnego oraz psychologa, - działanie świetlicy socjoterapeutycznej, - rozwój turystyki, - możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych na projekty infrastrukturalne (rozbudowę i rozwój bazy sportowej, turystycznej, informacyjnej, rekreacyjnej) , 	<ul style="list-style-type: none"> przeciwdziałających długotrwałemu bezrobociu, - bierna postawa klientów w kwestii zmiany swojej sytuacji życiowej, - wzrost liczby osób starszych, niepełnosprawnych, - migracja osób młodych wykształconych do większych miast, - upadek autorytetów i zasad moralnych, - izolowanie się od życia społecznego, - brak organizacji zajęć dla ludzi starszych, - przyzwolenie społeczne na spożywanie przez nieletnich papierosów i alkoholu, - małe zainteresowanie rodziców w jaki sposób dziecko spędza czas wolny, - narastająca agresja wśród nieletnich, - brak perspektyw rozwoju, - ograniczone możliwości w zakresie pozyskiwania funduszy unijnych (lub innych środków zewnętrznych, - powiększanie się dysfunkcji rodzinnych,
--	---

Analiza SWOT wykonana w oparciu o aktualną sytuację społeczno - gospodarczą miasta Grajewo niewątpliwie wskazuje, że mocną stroną gminy jest silny samorząd mogący sprawnie decydować o kierunku prowadzonej przez miasto polityki społecznej. Elementem wspomagającym i dającym dodatkowe szanse i możliwości w tej materii, jest decentralizacja finansów publicznych. Dzięki temu środki pieniężne mogą dotrzeć sprawniej oraz trafniej do ośrodków i instytucji realizujących politykę społeczną. Niestety miasto Grajewo ma również wiele słabych stron. Jedną z nich to brak rozwiniętego sektora publicznego i prywatnego średniej przedsiębiorczości zarówno lokalnej jak i tej rozumianej w kontekście inwestorów zewnętrznych. Jest to bardzo istotne, ale i złożone zagadnienie. Stwarzając bowiem warunki do rozwoju przedsiębiorczości gmina przyczynia się do tworzenia miejsc pracy, ale także czerpie

korzyści, np. z podatków lokalnych, które w części mogą pokrywać wydatki związane z prowadzoną przez gminę politykę społeczną. Dodatkowe miejsca pracy to również w pewnym stopniu zapobieganie pewnym patologiom, takim jak alkoholizm czy ubóstwo. Ponadto dodatkowym utrudnieniem są występujące wśród beneficjentów postawy roszczeniowe oraz niski poziom edukacyjny tych osób, niechęć do podnoszenia bądź zmiany kwalifikacji. Występują słabe więzi między mieszkańcami, nieliczne przejawy wzajemnej pomocy i wspólnych działań.

3 KIERUNKI ROZWOJU MIASTA GRAJEWO

3.1 Misja

**Grajewo dynamicznie rozwijającym się miastem
zapewniającym wysoką jakość życia mieszkańcom
i dogodne warunki do rozwoju przedsiębiorczości
poprzez efektywne wykorzystanie potencjału wewnętrznego,
atrakcyjnego położenia i napływu inwestycji zewnętrznych**

Misja rozwoju miasta Grajewo została określona w Strategii Rozwoju Miasta Grajewo na lata 2007-2015. W powyższej strategii przyjęto cztery zasadnicze cele strategiczne, które konkretyzują misję rozwoju miasta. Wszystkie cele powinny być realizowane jednocześnie, gdyż są sobie równe pod względem ważności i znaczenia dla rozwoju Grajewa i jedynie równorzędne ich traktowanie pozwoli na rozwiązywanie problemów społecznych.

3.2 Cele i działania strategiczne

W trakcie prac nad aktualizacją Strategii Rozwoju Miasta Grajewo na lata 2007-2015 podjęto decyzję o przyjęciu czterech zasadniczych celów I rzędu, które są konkretyzacją misji rozwoju miasta. Cele I rzędu posiadają swoje uszczegółowienie w celach II rzędu (celach operacyjnych).

Cel I. Podniesienie konkurencyjności gospodarczej miasta Grajewa.

Działania w ramach **celu I.A wzrost atrakcyjności inwestycyjnej miasta** mają aktywizować władze lokalne do pozyskiwania inwestorów zewnętrznych. Obok zmniejszenia bezrobocia był to główny priorytet zgłaszany przez mieszkańców. Zainteresowanie potencjalnych przedsiębiorców Miastem Grajewo będzie efektem całego łańcucha zadań obejmujących:

- Wyznaczenie i infrastrukturalne przygotowanie terenów pod inwestycje,
- Opracowanie w kilku językach obcych profesjonalnej oferty inwestycyjnej,
- Rozpowszechnianie informacji o możliwościach stwarzanych inwestorom w trakcie misji gospodarczych, imprez targowych i innych spotkań w przedstawicielami biznesu, prezentacja oferty na stronie internetowej,

- Zapewnienie przedsiębiorcom wysokiej jakości obsługi poprzez opracowanie standardów obsługi inwestorów oraz przeszkolenie personelu w tym zakresie.

Istotną barierą utrudniającą lokalizację znaczących inwestycji w małych miastach jest brak odpowiednio wykwalifikowanych pracowników. Miasto powinno więc szybko reagować na ewentualne zainteresowanie inwestora.

Kolejnym celem związanym z lokalnym rynkiem pracy, jest cel **I B - aktywizacja osób bezrobotnych**, która będzie realizowana w porozumieniu z Powiatowym Urzędem Pracy. Będzie to polegało na zwiększaniu atrakcyjności kapitału ludzkiego i dostosowaniu jego możliwości do potrzeb lokalnego rynku pracy. Z jednej strony działania te będą miały charakter informacyjno-doradczy, z drugiej zaś szkoleniowo-edukacyjny. Prowadzone będą analizy rynku pracy oraz przygotowywane będą prognozy popytu zgłaszanego przez pracodawców na określone zawody.

Zadaniem władz lokalnych będzie również upowszechnianie różnych form kształcenia ustawicznego, a przez to sprzyjanie mobilności zawodowej mieszkańców Grajewa, co przyczyniłoby się do większej elastyczności zasobów rynku pracy. Działanie to jest kompatybilne z dążeniem do podniesienia atrakcyjności inwestycyjnej miasta i próbą zainteresowania inwestorów zasobami miasta.

Szczególnie ważną docelową grupą działań na rynku pracy są ludzie młodzi. Próba powstrzymania ludzi młodych przed migracją oraz ochrony przed bezrobociem powinna obejmować następujące zadania:

- Identyfikacja i stałe monitorowanie potrzeb młodzieży na rynku pracy,
- Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych na projekty aktywizujące zawodowo ludzi młodych,
- Realizacja projektów przy współpracy Powiatowego Urzędu Pracy oraz organizacji pozarządowych promujących przedsiębiorczość wśród młodzieży oraz umożliwiających im podejmowanie pracy sezonowej, czasowej lub w niepełnym wymiarze godzin.

Cel I.C Promocja przedsiębiorczości jest głównie ukierunkowana na realizację działań ułatwiających prowadzenie i rozwijanie działalności gospodarczej przez lokalnych przedsiębiorców. Działania wspierające lokalną przedsiębiorczość będą skierowane do podmiotów obsługujących ruch turystyczny, przemysł spożywczy i drzewny, firm zajmujących się działalnością usługową oraz handlową. Pobudzenie przedsiębiorczości wśród mieszkańców Grajewa będzie odbywało się poprzez:

- opracowanie systemu ulg i okresowych zwolnień dla przedsiębiorców, tworzenie funduszy pożyczkowych i poręczeń,
- tworzenie punktów konsultacyjno – informacyjnych pomagających założyć i prowadzić działalność gospodarczą, pozyskiwać środki finansowe, w tym unijne,
- tworzenie samorządu gospodarczego,
- promocja postaw przedsiębiorczych wśród młodzieży oraz pozostałych mieszkańców Miasta (realizacja projektów edukacyjnych, konkursów, gier, rywalizacji międzyszkolnej),
- budowa targowicy miejskiej.

Ważnym elementem wspierającym realizację zadań z zakresu promocji przedsiębiorczości jest współpraca Urzędu Miasta z innymi organizacjami oraz wspólne pozyskiwanie na ten cel funduszy zewnętrznych (m.in. środków unijnych).

Konkurencyjność gospodarcza miasta zdeterminowana jest przede wszystkim konkurencyjnością podmiotów gospodarczych przejawiającą się poziomem innowacyjności, nasyceniem wiedzą oraz powiązaniem z jednostkami naukowo-badawczymi. Stąd w ramach realizacji kolejnego celu - **Cel I.D Wzrost innowacyjności firm**, zaplanowano działania, które zapewnią kształtowanie postaw proinnowacyjnych, budowę zaplecza instytucjonalnego wspierającego podnoszenie innowacyjności oraz wspieranie inicjatyw mających na celu zrzeszanie się i samoorganizację podmiotów, dzięki czemu wzrasta ich siła przetargowa w relacjach z otoczeniem. Szczegółowe zadania zmierzające do realizacji zaplanowanego celu to:

- podnoszenie kompetencji firm w zakresie stosowania technologii informacyjnych i komunikacyjnych,
- zacieśnianie kontaktów z lokalnymi ośrodkami naukowymi: uczelniami w Ełku, Oleku i Łomży,
- rozwój współpracy z największymi podmiotami w Mieście, realizacja wspólnych działań promocyjnych,
- _ powoływanie klasterów i stowarzyszeń podnoszących pozycję konkurencyjną firm.

Zadaniem łączącym realizację wszystkich powyższych celów jest promocja Grajewa oraz lokalnych produktów i marek wśród precyzyjnie określonych grup docelowych. Skuteczność działań promocyjnych zależy jednak od ich uprzedniego zaplanowania i dostosowania do specyfiki Miasta.

Cel II.A Rozwój form komunikacji z mieszkańcami

Promocja wewnętrzna obejmuje usprawnienie form kontaktu (dialogu) władz lokalnych ze społecznością miasta, co w konsekwencji przyczyni się do wzrostu identyfikacji grajewian ze

swoją miejscowością. Jak wynika z badań ankietowych zrealizowanych na potrzeby aktualizacji Strategii, mieszkańcy Grajewa nie są – zgodnie z ich percepcją – wystarczająco dobrze poinformowani o wydarzeniach z życia miasta, o decyzjach podejmowanych przez władze lokalne oraz o kierunkach rozwoju miasta. Z tego punktu widzenia należałoby dążyć do zbudowania dwustronnego systemu komunikacji na linii władze miasta - społeczność lokalna.

Sugerowanymi formami umożliwiającymi realizację dialogu mogłyby być następujące działania:

- wydawanie periodyku lokalnego (samorządowego),
- zamieszczanie interaktywnych narzędzi na oficjalnej stronie internetowej miasta umożliwiających kontakt mieszkańców z pracownikami urzędu,
- organizowanie cyklicznych spotkań Burmistrza miasta z różnymi grupami mieszkańców (np. młodzieżą, przedstawicielami lokalnego biznesu, seniorami, osobami niepełnosprawnymi itd.).

Wprowadzenie nowych sposobów umożliwiających lepszy przekaz wzajemnych informacji na płaszczyźnie: władza lokalna - mieszkańcy umożliwi także realizację kolejnych podcelów zawartych w tej kategorii, a mianowicie:

- kształtowanie wizerunku urzędu jako miejsca dostępnego i przyjaznego mieszkańcom,
- poprawę wizerunku władz miasta jako otwartych na sprawy mieszkańców.

Cel II.B Mobilizacja społeczności lokalnej do czynnego udziału w życiu miasta.

Problematyka tego celu jest silnie powiązana z celem II.A, gdyż aktywizacja społeczności Grajewa do czynnego udziału w życiu miasta jest ściśle zależna od ich wewnętrznego przekonania co do tego, że władze lokalne są otwarte na ich problemy, chętnie poznają ich potrzeby i podejmują działania, by je zaspokoić. Mobilizacja społeczna musi się więc rozpocząć od działań promocyjnych, ukierunkowanych na wykreowanie prolokalnych postaw grajewian, co powinno się wyrażać we wzroście poczucia identyfikacji ze swoją „małą ojczyzną” oraz we wzroście sympatii do miasta. Wzrost poczucia więzi z miastem oraz wzrost satysfakcji z życia w Grajewie może przyczynić się w konsekwencji do podejmowania oddolnych inicjatyw lokalnych. Ważną rolę w realizacji tego celu powinno też odgrywać wspieranie funkcjonowania organizacji pozarządowych ze strony miasta (m.in. poprzez utworzenie funduszu wspierania inicjatyw obywatelskich).

Mobilizowanie mieszkańców do udziału w życiu miasta jest bardzo ważne. Ważną rolę w realizacji tego celu może także odegrać uspołecznienie procesów decyzyjnych dotyczących rozwoju miasta.

Cel II.C Wzbogacenie oferty spędzania czasu wolnego.

Problematyka tego celu wiąże się nie tylko z rozbudową bazy sportowo-rekreacyjnej (planowana budowa krytej pływalni, ścieżek rowerowych, parków i placów zabaw dla dzieci, budowa urządzeń sportowych w mieście, stworzenie ogólnodostępnych stref rekreacji dziecięcej, czy też utworzenie miejskiego centrum kulturalno – sportowego na terenach powojaskowych), ale także z rozszerzeniem oferty MDK i ukierunkowaniem jej na poszczególne grupy mieszkańców (młodzież, osoby w wieku średnim, seniorzy, osoby z wyższym wykształceniem, osoby posiadające wspólne hobby, pasje), jak też z systematycznym opracowywaniem koncepcji specyficznych dla miasta, oryginalnych tematycznie imprez o charakterze kulturalnym i sportowym, które weszłyby do tradycji Grajewa. Należałoby rozważyć organizację imprez kulturalnych powiązanych z tożsamością historyczną miasta. Imprezy mogłyby mieć bądź to charakter plenerowy, bądź bardziej kameralny. Ważną rolę należy także przypisać działaniom związanym z promocją aktywnych form spędzania czasu wolnego wśród mieszkańców.

Cel II.D Podniesienie poziomu oświaty

Cel ten obejmuje zarówno aspekty „twarde”, związane z remontami i modernizacją budynków oświatowych oraz doposażeniem pracowni przedmiotowych, jak też działania „miękkie” związane z poprawą jakości kształcenia w szkołach grajewskich (mieszkańcy dostrzegali ten problem w badaniach ankietowych). Szczególny nacisk należałoby położyć na:

- inspirowanie kadry nauczycielskiej do samorozwoju i kształcenia ustawicznego,
- dostosowanie kierunków kształcenia szkolnictwa ponadgimnazjalnego do potrzeb rynku pracy,
- wykorzystanie zaplecza gospodarczego i usługowego miasta Grajewa do potrzeb kształcenia zawodowego.

Diagnoza sytuacji miasta wskazuje na konieczność poszerzenia ofert zajęć pozalekcyjnych (np. w wyniku pozyskania środków przeznaczanych na te cele w PO Kapitał Ludzki), jak też na dążenie do wzrostu dostępności do opieki przedszkolnej oraz rozwój integracyjnych form kształcenia na poziomie szkoły podstawowej i gimnazjum.

Cel II.E Poprawa bezpieczeństwa publicznego

Sformułowanie tego celu wynika z badań ankietowych zrealizowanych wśród grajewian. Na brak poczucia bezpieczeństwa w mieście skarżyli się zarówno młodzi, jak i starsi mieszkańcy. Osiągnięcie niniejszego celu stanie się możliwe dzięki rozbudowie systemu monitoringu miejskiego. Ważną rolę powinny także odegrać działania władz miasta związane

z rozszerzeniem lokalnej oferty kulturalno-rozrywkowej, co może w istotny sposób przyczynić się do zmniejszenia skali zagrożeń młodzieży problemem alkoholizmu czy narkomanii. Poprawa poczucia bezpieczeństwa może też stać się efektem rozwoju Straży Miejskiej i kontynuacji realizacji programu „Bezpieczne Miasto”, w której szczególny akcent należałoby położyć na rozwój form współpracy pomiędzy rodziną, szkołą a podmiotami odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo w Grajewie.

II. F Usprawnienie lokalnego systemu opieki zdrowotnej i pomocy społecznej jest także wyjściem naprzeciw potrzebom mieszkańców Grajewa, wyrażonym w badaniach ankietowych. Szczególny nacisk należałoby położyć na zadania z zakresu szerokiej profilaktyki zdrowotnej, jak też promocji zdrowego stylu życia, realizowane wspólnie przez wszystkie podmioty świadczące usługi medyczne na terenie Grajewa. Władze miasta powinny także wspierać służby medyczne z terenu Grajewa w pozyskiwaniu i zatrudnianiu lekarzy specjalistów, jak też w działaniach związanych z poprawą jakości świadczeń zdrowotnych, zwłaszcza realizowanych przez szpital. Należy także podkreślić konieczność realizacji projektów społecznych związanych z przeciwdziałaniem wykluczeniu społecznemu osób potrzebujących (np. niepełnosprawnych, starszych, samotnych, ubogich, niezaradnych społecznie), które można byłoby finansować z funduszy strukturalnych dystrybuowanych w ramach Programu Operacyjnego „Kapitał Ludzki” w latach 2007-2013.

Problemem koniecznym do jak najszybszego rozwiązania w mieście jest sfera mieszkalnictwa. Stało się to punktem wyjścia do identyfikacji **celu II.G. Poprawa sytuacji mieszkaniowej** nastąpi poprzez realizację projektu miejskiego związanego z budową mieszkań komunalnych i społecznych. Należałoby także zintensyfikować działania związane z przygotowaniem terenów pod zabudowę mieszkaniową w mieście.

Cel III.A Likwidacja zagrożeń środowiska –mieszkańcy Grajewa szczególnie zwracają uwagę na: brak właściwej gospodarki odpadami, zanieczyszczenie środowiska emisją spalin, hałas, zanieczyszczenie ulic, brak nadzoru nad sprzątnięciem ulic. Realizacja działania „Budowa systemu gospodarowania odpadami w mieście Grajewo”, który stanowi część przedsięwzięcia, pn.: „Biebrzański system gospodarki odpadami etap II” pozwoli na wprowadzenie nowych rozwiązań systemowych w zakresie gospodarki odpadami, łącznie z podniesieniem poziomu edukacji ekologicznej społeczeństwa. Problem zanieczyszczenia powietrza i hałasu związany jest z emisją zanieczyszczeń przez zakłady prywatne i komunalne do powietrza oraz hałasem wywołanym przez ruch kołowy biegnący głównymi ulicami miasta, co nie sprzyja wysokiej jakości życia mieszkańców. W ostatnich latach znaczna liczba przedsiębiorstw rozpoczęła prace

polegające na unowocześnianiu procesów technologicznych, dzięki którym zmniejsza się emisja zanieczyszczeń. Planowana modernizacja systemu ciepłowniczego miasta poprzez modernizację ciepłowni miejskiej polegającą na zastosowaniu odnawialnych źródeł energii, centralizację zasilania miasta poprzez rozbudowę sieci ciepłej, likwidację niskiej emisji poprzez przyłączanie odbiorców do sieci ciepłowniczej, termoizolację budynków oraz konwersję paliwa na gaz płynny propan – butan będzie miało też duży wpływ na ochronę powietrza. Zmniejszenie hałasu i emisji spalin nastąpi także poprzez realizację zadań związanych z budową obwodnicy miasta, budową nowych obwodowych połączeń międzydzielnicowych, modernizacją istniejącego układu drogowego (polegającą na dostosowaniu go do potrzeb komunikacji wewnętrznej i zewnętrznej, a także tworzenie zieleni izolacyjnej wzdłuż dróg i ulic).

Zadania związane z ochroną środowiska naturalnego mogą być realizowane z udziałem zewnętrznych środków finansowych z budżetu państwa, jak i ze środków pozyskiwanych w ramach funduszy strukturalnych, programów wspólnotowych Unii Europejskiej.

Cel III.B Wykorzystanie walorów przyrodniczych miasta i sąsiedztwa Biebrzańskiego Parku Narodowego.

Na rozwój bazy turystycznej miasta Grajewa duży wpływ ma położenie miasta w sąsiedztwie Biebrzańskiego Parku Narodowego. Miasto pełni rolę punktu wypadowo - zaopatrzeniowego na tereny Parku. Stąd też niezwykle istotne jest zachowanie walorów przyrodniczych i krajobrazowych doliny rzeki Ełk, zachowanie enklaw i korytarzy ekologicznych oraz zalesianie gruntów o niskiej klasie botanicznej.

Cel III. C Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców – realizację tego celu można osiągnąć poprzez upowszechnienie i zapewnienie każdemu mieszkańcowi miasta dostępu do informacji na temat możliwości ochrony środowiska i wynikających z tego korzyści zdrowotnych, ekologicznych i ekonomicznych oraz poprzez kształtowanie prawidłowych wzorców zachowań i przekazywanie informacji o właściwych sposobach postępowania dla poszczególnych grup społeczeństwa miasta.

Bardzo ważnym czynnikiem w kształtowaniu świadomości ekologicznej społeczeństwa jest wprowadzenie lub kontynuacja edukacji na temat ochrony środowiska w przedszkolach, szkolnictwie wszystkich szczebli oraz ogółu mieszkańców Grajewa. Ważne jest także włączenie tematyki ochrony środowiska do artykułów lokalnej prasy i różnego rodzaju publikowanych biuletynów. Edukacja ekologiczna powinna obejmować całe społeczeństwo, wszystkie grupy wiekowe, zawodowe, w tym również władze miasta oraz wpłynąć na poziom świadomości

ekologicznej społeczności miasta Grajewa poprzez kształtowanie postaw proekologicznych oraz wzbudzenie poczucia odpowiedzialności za stan środowiska.

IV. Poprawa stanu infrastruktury technicznej

Cel IV.A Podniesienie jakości ładu przestrzennego będzie promieniowało w długim okresie na inne cele strategiczne. Opracowywanie planów miejscowych zagospodarowania przestrzennego dokona się sukcesywnie i w zgodzie z aktami prawnymi. W ramach tego celu nastąpi modernizacja planistycznej wizji zagospodarowania przestrzennego miasta. Kolejne działania będzie związane z bardziej racjonalnym wykorzystaniem gruntów komunalnych.

Cel IV.B Modernizacja układu komunikacyjnego miasta – jest to cel związany z rozwojem poziomu infrastruktury technicznej miasta, głównie drogowej, poprzez budowę obwodnicy, objazdu i bezkolizyjnego przejazdu kolejowego, modernizację obecnych ulic i budowę nowych, a także tworzenie zieleni izolacyjnej wzdłuż dróg i ulic. Przy modernizacji chodników i budowy nowych planuje się likwidację barier architektonicznych. Realizacja zadań prowadzących do osiągnięcia tego celu pozwoli na poprawę warunków życia mieszkańców, poprawę wizerunku oraz podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Grajewa. Na konieczność realizacji tych zadań wskazywali ankietowani mieszkańcy miasta.

Cel IV.C Uregulowanie gospodarki wodno-ściekowej – cel ten wiąże się z uporządkowaniem gospodarki wodno – ściekowej na terenie miasta. Jego realizacja przyczyni się do osiągnięcia krajowych oraz europejskich standardów i norm jakościowych, a tym samym znaczącej poprawy ochrony środowiska naturalnego, jakości życia i zdrowia mieszkańców. Realizacja zadań zawartych w niniejszym celu pozwoli na zwiększenie atrakcyjności miasta, zwłaszcza z punktu widzenia przyszłych inwestorów.

C. IV.D Poprawa estetyki miasta – problematyka estetycznego wyglądu budynków w mieście została zauważona przez mieszkańców, czego wyrazem były negatywne opinie wyrażane w ankiecie badawczej. W ramach tego celu powinno się opracować katalog rozwiązań czy wytycznych stosowanych przy budowie nowych obiektów i tych, które będą gruntownie remontowane. Służyć temu celowi będzie także likwidacja obiektów użytkowanych niezgodnie z przeznaczeniem. Realizacja tego celu powinna też dążyć do wykształcenia miejsc przestrzeni skupiających życie społeczności lokalnych.

Realizacja Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla miasta Grajewa na lata 2009-2016 wymaga skupienia się na poniższych celach:

- Pozyskiwanie środków z funduszy europejskich na projekty i działania z zakresu pomocy społecznej.
- Profesjonalizacja działań służb społecznych poprzez ciągłe podnoszenie kwalifikacji.
- Zwiększenie zatrudnienia pracowników socjalnych.
- Pozyskanie nowej bazy lokalowej dostosowanej do potrzeb pracy socjalnej.
- Inicjowanie działań ukierunkowanych na współpracę międzyinstytucjonalną poprzez zwiększenie dostępu do specjalistycznej literatury i szkoleń.
- Aktywna profilaktyka przemocy poprzez warsztaty i szkolenia.
- Uświadomienie prawnych i etycznych konsekwencji niezgłaszania przypadków przemocy.
- Zwiększenie świadomości rodzin, w których występuje zjawisko choroby psychicznej.
- Nawiązanie współpracy z organizacjami pozarządowymi zajmującymi się problematyką osób starszych i zależnych.
- Pomoc prawna i psychologiczna dla osób uzależnionych i ich rodzin.
- Monitorowanie problemów związanych z uzależnieniem od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych w mieście.
- Profilaktyka uzależnień i wsparcie osób współuzależnionych.

Program Operacyjny Kapitał Ludzki daje na lata 2010 – 2013 ogromne możliwości pozyskiwania środków i stanowi wyzwanie, jakie przed władzami lokalnymi stawia odnowiona Strategia Lizbońska. Zgodnie z tym, rozwój kapitału ludzkiego i społecznego przyczynia się do pełniejszego wykorzystania zasobów pracy oraz rozwijania wiedzy i innowacji. Korzystanie z tego programu pozwoli na wsparcie takich dziedzin jak: edukacja, zatrudnienie, integracja społeczna, rozwój potencjału adaptacyjnego pracowników.

Realizacja Priorytetu VII Promocja integracji społecznej – Poddziałanie 7.1.1. Rozwój i upowszechnianie aktywnej integracji przez ośrodki pomocy społecznej w ramach projektów systemowych, pozwoli na realizację następujących celów:

- dopasowanie zasobów pracy do zmieniającej się sytuacji na rynku pracy,
- zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego,
- podniesienie poziomu i jakości wykształcenia społeczeństwa,
- wsparcie dla budowy sprawnego państwa,
- wzrost spójności terytorialnej,
- zapewnienia ciągłości podejmowanych działań.

Aby skutecznie pomagać rodzinom pozostającym w trudnej sytuacji, potrzebna jest współpraca wielu służb, czyli jednostek organizacyjnych działających na terenie miasta, jak również osób fizycznych. Skuteczność pomocy znacznie wzrasta, kiedy działania są zaplanowane, a informacje przekazywane w sposób rzeczowy i kompletny. W dużej mierze podjęcie opisanych działań zależy od woli, motywacji, ale i wiedzy poszczególnych osób reprezentujących instytucje. Nawiązanie współpracy służb miejskich z instytucjami, fundacjami inicjującymi akcje profilaktyczne oraz możliwość skorzystania z szerokich publikacji, daje możliwość konstruowania wspólnych działań. Kontakty między instytucjami działającymi w szeroko rozumianym obszarze polityki społecznej stanowią ważny aspekt budowy kapitału społecznego, który służy większej skuteczności i lepszej jakości pomocy świadczonej na rzecz klienta pomocy społecznej.

Przemoc rozumiana jako „jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste osób (...), w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienia i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą”, powodujące w konsekwencji rozpad rodziny, narzuca określone prawa i obowiązki. Błędne jest przekonanie wielu służb i instytucji oraz osób, że przemoc zdarza się w rodzinach z marginesu społecznego. Zminimalizowanie tego podejścia poprzez organizowanie odpowiednich form przekazu informacji wymaga zwrócenia szczególnej uwagi na osoby z grup ryzyka. Współpraca na obecnym poziomie nie pozwala na skuteczne zapobieganie zjawiskom przemocy, jak również interwencje w fazie występowania zjawiska przemocy. Istotnym działaniem jest uświadomienie konsekwencji zarówno prawnych, jak i moralnych niezgłaszania zjawisk przemocy do odpowiednich służb, tj. policji i prokuratury.

Systematyczna edukacja środowiska lokalnego powinna być ukierunkowana przede wszystkim na obalanie mitów i stereotypów utrudniających pomaganie, a także na pokazywanie możliwości udzielania pomocy i pozytywnych przykładów wyjścia z przemocy.

Polska stoi wobec wyjątkowo trudnego problemu – starzenia się społeczeństwa. Problem ten dotyczy również miasta Grajewa. Obserwujemy typowe cechy starzejącego się społeczeństwa, czyli wzrost liczby osób starszych. To powoduje potrzebę tworzenia systemowych rozwiązań w zakresie opieki nad ludźmi starszymi przez władze lokalne.

Wyzwania, jakie się pojawiają, to głównie opieka zdrowotna nastawiona na zwiększoną liczbę pacjentów w podeszłym wieku, a także zorganizowanie opieki w ramach ośrodka wsparcia

dziennego, prowadzenie działań w kierunku pomocy osobom starszym i samotnym w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych oraz umożliwienie im bytowania w warunkach odpowiadających godności człowieka.

Ośrodek wsparcia dziennego zapewnia pomoc osobom starszym, samotnym, które ze względu na wiek, chorobę czy niepełnosprawność takiej pomocy wymagają. Celem ośrodka jest organizowanie osobom w wieku emerytalnym, a także o ograniczonej sprawności fizycznej czy psychicznej, pomocy w organizacji życia codziennego.

Świadczenie usług w zakresie wspomagania aktywności fizycznej, aktywizacji umysłowej seniorów oraz osób niepełnosprawnych, możliwości zaspokojenia potrzeb towarzyskich, kulturalnych, prowadzenia terapii zajęciowej, służy utrzymaniu wymienionej grupy osób w dobrej sprawności psychofizycznej niezbędnej do jak najdłuższego samodzielnego funkcjonowania, tzn. pozostawania we własnym domu i środowisku.

Kolejnym problemem jest występowanie choroby psychicznej. Wystąpienie choroby psychicznej u jednego z domowników zaburza relacje w całej rodzinie. Choroba psychiczna upośledza zdolność chorego do normalnego funkcjonowania w otoczeniu. Sama osoba chora zamyka się w sobie, odcina od realnej rzeczywistości. Sytuacja jest niewspółmiernie trudna, kiedy choruje rodzic i nie może właściwie oddziaływać na dziecko. Stosunki pozytywne – pełne szacunku i miłości wobec dziecka – sprzyjają właściwemu rozwojowi jego psychiki, sfery emocjonalnej i moralności. Ich brak może doprowadzić do upośledzenia dzieci zdrowych. Granica pomiędzy stanem choroby psychicznej a normalnym zachowaniem jest dość płynna. Zaakceptowanie choroby wymaga jej poznania – to jedno z głównych założeń tego działania. Zwiększenie świadomości członków rodzin, w których występuje choroba psychiczna, należy również do zadań władz lokalnych. Korzystanie z katalogu form pomocy przyczyni się do bardziej sprawnego funkcjonowania rodziny. Zorganizowanie czasu wolnego chorym osobom, prowadzenie kampanii edukacyjnych, działań integracyjnych, kulturalnych, sportowych oraz nawiązywanie współpracy z organizacjami, stowarzyszeniami zajmującymi się problematyką osób chorych psychicznie, będzie następnym krokiem zmierzającym do pomocy tej grupie osób. Również opracowanie metod integracji osób po przeżytych kryzysach psychicznych, które nie potrafią poruszać się po rynku pracy, rzadko kontynuują edukację i tych, które stały się klientami pomocy społecznej.

Mając świadomość, że we wszystkich państwach jest coraz więcej osób dożywających zaawansowanego wieku w coraz lepszym zdrowiu – uwzględniając badania przeprowadzone w naszym mieście – należy stworzyć osobom starszym, które przejawiają taką chęć, warunki do

uczestnictwa w życiu społecznym. Takie warunki należy stworzyć również osobom, które opiekują się niedołężnymi starszymi osobami. Istnieją organizacje pozarządowe działające na rzecz poprawy jakości życia osób starszych i przeciwdziałania dyskryminacji na tle wieku. Osoby starsze często dotknięte są zjawiskiem przemocy ze strony bliskich. Nawiązanie współpracy z organizacjami pozarządowymi w obszarze wspierania osób starszych przyczyni się do weryfikacji funkcjonowania negatywnych stereotypów społecznych i inicjowania kontaktów międzypokoleniowych. Pomoże w tym również propagowanie we współpracy ze stowarzyszeniami praw, uprawnień i możliwości osób starszych w różnych dziedzinach życia.

Brak stabilizacji rodzin wymaga wypracowania nowych metod pracy z rodzinami, w tym kompleksowych form pomocy, pomocy dla dzieci i młodzieży oraz osób pozostających w kryzysie. Z przeprowadzonej analizy wynika, że rośnie zapotrzebowanie na:

- pomoc prawną w zakresie obowiązujących przepisów prawa rodzinnego i opiekuńczego, zabezpieczenia społecznego, ochrony praw lokatorów,
- pomoc rodzinom, które mają trudności lub wykazują potrzebę wsparcia w rozwiązaniu problemów życiowych.

Wsparcie rodzin dysfunkcyjnych poprzez opracowanie nowych inicjatyw na rzecz poradnictwa rodzinnego i rozpowszechnianie dobrych praktyk można wdrożyć najlepiej poprzez:

- pomoc psychologiczną obejmującą poradnictwo w zakresie diagnozowania problemów,
- terapię oraz stosowanie profilaktyki,
- pomoc rodzinie obejmującą problemy funkcjonowania rodziny i problemy wychowawcze.

Wzmocnienie poradnictwa rodzinnego, zwłaszcza psychologicznego, w przedszkolu i szkołach poprzez zatrudnienie wystarczającej liczby psychologów pracujących z dziećmi i młodzieżą, pozwoli na wsparcie wielu rodzin w trudnych chwilach.

Najważniejsze zadania w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień to:

- zwiększenie dostępności pomocy dla osób uzależnionych i wsparcie osób współuzależnionych,
- wspomaganie realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej i kompensacyjnej w placówkach przeznaczonych dla dzieci z grup ryzyka, w szczególności dla dzieci z rodzin alkoholowych,
- udział dzieci w zajęciach świetlicowych,

- prowadzenie profilaktycznej działalności informacyjnej i edukacyjnej w zakresie rozwiązywania problemów alkoholowych, przeciwdziałania narkomanii, w szczególności dla dzieci i młodzieży, w tym rozwój zajęć sportowo-rekreacyjnych, a także działań na rzecz dożywiania dzieci uczestniczących w pozaszkolnych programach opiekuńczo wychowawczych i socjoterapeutycznych,
- promowanie alternatywnych form spędzania wolnego czasu,
- współpraca z placówkami służby zdrowia w zakresie wspierania działań profilaktycznych, zachęcających do zmiany stylu życia,
- współpraca z organizacjami pozarządowymi i innymi jednostkami działającymi w obszarze profilaktyki i rozwiązywania problemów społecznych, zwłaszcza w zakresie organizowania grup wsparcia dla rodzin osób uzależnionych.

Rodzina, obok funkcji: prokreacyjnej, ekonomicznej, socjalizacyjnej, wychowawczej, kulturowej, religijnej, pełni tę najważniejszą – opiekuńczą. Wzmocnienie funkcji opiekuńczych rodziny obejmuje nie tylko opiekę nad dziećmi od ich poczęcia do usamodzielnienia, ale także dotyczy opieki nad tymi członkami rodziny, którzy z racji swojego stanu zdrowia, niepełnosprawności psychicznej czy fizycznej nie są w stanie samodzielnie zaspokoić swoich potrzeb. Funkcja opiekuńcza wyraża się przede wszystkim w dostarczeniu pożywienia, ubrania, ochrony przed utratą zdrowia czy życia, zapewnieniu niezbędnych środków do rozwoju biologicznego, psychicznego i duchowego. Jeżeli któryś z tych elementów zawodzi, rodzina może mieć zachwiane funkcje opiekuńcze i wspieranie rodziny w pełnieniu swojej roli niejednokrotnie wymaga interwencji z zewnątrz poprzez pomoc materialną czy pracę socjalną.

W kontekście problemów z jakimi borykają się osoby niepełnosprawne, dostępność i jakość wsparcia oferowanego przez różne instytucje, sposób informowania o nim, wydają się zdecydowanie niewystarczające. Osoby niepełnosprawne często nie wiedzą, jakie prawa i przywileje im przysługują i gdzie mogą zwrócić się o pomoc. Z badań przeprowadzonych w środowisku osób niepełnosprawnych miasta Grajewa wynika, że osoby niepełnosprawne najczęściej kierują swoje kroki do Ośrodka Pomocy Społecznej. Wykonywanie pracy poza siedzibą pracodawcy stało się możliwe dzięki szybkiemu rozwojowi Internetu, telefonii komórkowej i komputeryzacji firm. Pracownicy wykonujący telepracę podkreślają zalety polegające na wykonywaniu pracy w domu bez konieczności wychodzenia do firmy, mogą również połączyć pracę z innymi obowiązkami. Telepraca jest dobrym rozwiązaniem dla grafików, tłumaczy, programistów, księgowych i innych, którzy mogą pracować poza siedzibą

firmy. Coraz częściej tego typu praca polega na wyszukiwaniu i redagowaniu informacji, testowaniu oprogramowania. Jest to duża szansa dla osób niepełnosprawnych, które mają dostęp do komputera i Internetu. Nawiązanie współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w zakresie ofert telepracy, propagowanie informacji o możliwościach poszukiwania i zamieszczania ofert na stronach internetowych, pozwoli na lepsze poznanie tej formy zatrudnienia. Kiedy dwaj pracownicy dzielą pracę na jednym stanowisku pełnoetatowym, rozdzielając między sobą obowiązki pracy oraz świadczenia odpowiednio do czasu pracy każdego z nich, jest to określane jako job sharing. Ta elastyczna forma zatrudnienia z powodu funkcjonowania w krajach Unii Europejskiej jest postrzegana jako idealne rozwiązanie dla matek wychowujących dzieci, osób odchodzących na emeryturę, absolwentów zaczynających pracę i tych którzy z innych przyczyn nie mogą pracować w pełnym wymiarze godzin.

Wykluczenie społeczne dotyczy jednostek, które nie mogą uczestniczyć w normalnej aktywności obywateli w społeczeństwie. Chodzi tu o aktywność gospodarczą, polityczną i kulturalną. Jednostki dotknięte wykluczeniem społecznym z przyczyn będących poza ich kontrolą dotyka brak lub ograniczenie możliwości uczestnictwa i korzystania z podstawowych instytucji publicznych i rynków, które powinny być dostępne dla wszystkich. Czynniki, które powodują i wzmacniają wykluczenie są: niekorzystne warunki ekonomiczne, niekorzystne procesy społeczne (np. przemiany gospodarcze – zamykanie zakładów pracy), brak dostępu do instytucji (np. szkolnictwo, poradnie), dyskryminacja, indywidualne cechy utrudniające udział w życiu społecznym (niepełnosprawność, uzależnienia, długotrwała choroba i in.).

Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu w Grajewie odbywać się będzie wielotorowo, bo obejmować będzie ograniczenie negatywnego wpływu czynników zewnętrznych jak i wewnętrznych na jednostki. Projekty ukierunkowane na przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu zawierać się będą w realizowaniu Priorytetu VII Promocja integracji społecznej – Poddziałanie 7.1.1. w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki na lata 2007 – 2013 (np. dopasowanie zasobów pracy do zmieniającej się sytuacji na rynku pracy, zmniejszanie obszarów wykluczenia społecznego, podniesienie poziomu i jakości wykształcenia społeczeństwa).

4 ZARZĄDZANIE REALIZACJĄ STRATEGII

4.1 Monitoring strategii

Monitoringiem oraz wdrażaniem Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Grajewa na lata 2009 – 2016, a także jej oceną zajmować będzie się Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej. Strategia zawiera cele główne (priorytety) oraz cele operacyjne i kierunki działania, które stanowią podstawę do formułowania szczegółowych projektów i programów oraz rocznych planów działania.

Niektóre wskaźniki oceny monitorowania Strategii:

1. Ilość stworzonych nowych miejsc pracy, w tym miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych.
2. Ilość osób, którym udało się skutecznie pomóc w ich problemach.
3. Ilość udzielonych porad (psychologicznych, pedagogicznych, prawnych i innych).
4. Ilość zorganizowanych szkoleń, konferencji, seminariów i innych form związanych z podnoszeniem kwalifikacji przez pracowników instytucji i organizacji z obszaru polityki społecznej.
5. Ilość osób, którym udało się wyjść z uzależnień (alkoholizmu, narkomanii).
6. Liczba nowo powstałych podmiotów gospodarczych w mieście.
7. Liczba oddanych do użytku mieszkań ze szczególnym uwzględnieniem mieszkań socjalnych.
8. Liczba zorganizowanych spotkań i imprez mających na celu integrację społeczności lokalnej oraz liczba ich uczestników.
9. Liczba zorganizowanych zajęć, spektakli i innych dla dzieci i młodzieży mających na celu rozwój zainteresowań oraz promocję pozytywnego kierunku rozwoju oraz zdrowego stylu życia.
10. Liczba osób, do których dotarły informacje na temat różnego rodzaju problemów społecznych i sposobach ich rozwiązywania, a także informacje o instytucjach i organizacjach udzielających pomocy oraz jej zakresie.

Bazą informacyjną dla Strategii będą informacje statystyczne (GUS-u), instytucji i organizacji lokalnych, powiatowych, wojewódzkich i krajowych, a także grup i środowisk biorących udział w programach związanych z realizacją poszczególnych celów Strategii.

Zmiany w Strategii inicjowane będą przez burmistrza Miasta Grajewa, odpowiednie Komisje Rady Miasta, Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej oraz środowiska uczestniczące w procesie wdrażania i realizacji Strategii.

Przewidziane źródła finansowania Strategii to:

- środki własne samorządu;

- środki z budżetu państwa (dotacje);
- środki funduszy krajowych (Fundusz Ochrony Środowiska, Krajowy Fundusz Mieszkalnictwa, Fundusz Pracy, Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych);
- Program Operacyjny Kapitał Ludzki w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego;
- Inne programy operacyjne w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Monitoring jest to stała i ciągła obserwacja ilościowych oraz jakościowych zmian pewnych wielkości, mająca na celu zapewnienie informacji zwrotnych na temat skuteczności i efektywności wdrażania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla miasta Grajewo na lata 2009-2016, a także jego ocenę i zmianę, tam gdzie jest to potrzebne. Monitoring służy badaniu i ocenie sposobu oraz efektywności dochodzenia do wyznaczonych celów i zadań, a także poziomu ich osiągnięcia. Wskazane jest powołanie zespołu monitorującego, który dokonywałby analizy wdrażania zadań i celów określonych w niniejszej strategii. Zespół ten co najmniej raz w roku dokonywałby analizy osiągniętych wskaźników i identyfikacji barier w ich osiągnięciu. Praca zespołu monitorującego byłaby uzupełnieniem podstawowych działań wypełnianych przez Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej. W pierwszym kwartale każdego roku powinno odbyć się spotkanie zespołu z dyrekcją ośrodka w celu ustalenia priorytetu podejmowanych działań z jednoczesnym określeniem ich pilności, długotrwałości efektów, zgodności z tendencjami społecznymi i gospodarczymi miasta, powszechności (możliwości objęcia działaniem jak największej i najbardziej potrzebującej grupy mieszkańców), stopnia przygotowania działania do realizacji, akceptacji społecznej, a przede wszystkim dostępności środków na finansowanie działań.

Niniejsza Strategia powinna stanowić podstawę działań podejmowanych w celu opracowania Bilansu Potrzeb Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Grajewie. Mając na uwadze, iż Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla miasta Grajewo na lata 2010-2016 jest dokumentem strategicznym, należy mieć na uwadze konieczność wprowadzania zmian w niniejszym dokumencie, zwłaszcza w zakresie celów operacyjnych. Bardzo ważne w realizacji Strategii będzie akceptacja społeczna jej zapisów, ścisła współpraca z partnerami społecznymi oraz uzyskiwanie poparcia zewnętrznego poprzez współpracę z sektorem pozarządowym. Istotne jest podjęcie wspólnych przedsięwzięć publiczno-prawnych, wspólna promocja samorządu i przedsiębiorców, monitorowanie potrzeb lokalnych pracodawców, generowanie nowych miejsc pracy i stwarzanie korzystnych warunków do samozatrudnienia i rozwoju istniejących podmiotów gospodarczych. W celu pozyskania akceptacji społecznej, a także pozyskania obiektywnej oceny i informacji zwrotnej od mieszkańców, niezbędne będzie

organizowanie spotkań publicznych z mieszkańcami bądź też umożliwienie wyrażania opinii publicznej przy wykorzystaniu innych form komunikacji. Mając na uwadze znaczenie problemów społecznych dla rozwoju regionu, konieczne będzie podejmowanie przedsięwzięć wspólnie z władzami sąsiednich gmin i powiatu, jak również z partnerami zewnętrznymi np. regionalnymi i rządowymi instytucjami pomocy społecznej, organizacjami pozarządowymi, a o ile będzie to możliwe pogłębianie kontaktów międzynarodowych w celu realizacji zadań wynikających z innych dokumentów strategicznych. Podkreślić należy również wagę utrzymania prawidłowych kontaktów z mediami, dotyczących nagłaśnianie i promowanie zadań podejmowanych przez miasto Grajewo i Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w celu rozwiązywania problemów społecznych miasta Grajewo.

Harmonogram działań w ramach Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych
na lata 2010 – 2016 oraz przewidywane koszty realizacji.

Lp	Cel	Czas realizacji	Finansowanie	Szacunkowe nakłady
1	<p>Rodzina</p> <ul style="list-style-type: none"> - przeciwdziałanie patologiom społecznym, w tym alkoholizmowi - polepszenie warunków materialno bytowych rodzin - rozwijanie i realizacja programów wsparcia dla dzieci i młodzieży z najuboższych rodzin 	<p>2010 -2016</p> <p>2010 – 2016</p> <p>2010 - 2016</p>	<p>Budżet centralny Budżet miasta Środki pomocowe</p>	<p>2.500.000.-zł</p> <p>14.840.000.-zł</p> <p>2.100.000.-zł</p>
2	<p>Przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - integracja zawodowa i społeczna osób wykluczonych społecznie - wspieranie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, w tym osób z zaburzeniami psychicznymi, niepełnosprawnych i w wieku poprodukcyjnym (ośrodki wsparcia i usługi) 	<p>2010 - 2013</p>	<p>środki pomocowe</p> <p>budżet państwa, budżet miasta środki pomocowe</p>	<p>3.500.000.-zł</p> <p>8.500.000.-zł</p>
3	<p>Podniesienie konkurencyjności gospodarczej miasta:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poprawa dostępności do części przemysłowej miasta, 	<p>2010 -2015</p>	<p>budżet miasta środki pomocowe</p>	<p>9.000.000.-zł</p>
4	<p>Wzbogacenie oferty spędzania wolnego czasu:</p> <ul style="list-style-type: none"> - budowa basenu, - stworzenie ogólnodostępnych stref rekreacji dziecięcej. - budowa hali sportowej i boisk przy szkołach 	<p>2010 -2012</p> <p>2010 - 2012</p>	<p>budżet miasta środki pomocowe</p>	<p>9.000.000.-zł</p> <p>5.800.000.-zł</p> <p>5.400.000.-zł</p>
5	<p>Podniesienie poziomu oświaty:</p> <ul style="list-style-type: none"> - kształcenie i doskonalenie nauczycieli, - wspieranie potencjału edukacyjnego oraz rozwijanie wiedzy 	<p>2010 - 2016</p>	<p>budżet miasta środki pomocowe</p>	<p>755.000.-zł</p> <p>1.400.000.-zł</p>